

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних відносин і права
Кафедра германської філології та перекладознавства

КВАЛІФІКАЦІЙНА ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр

Освітній рівень

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 035 Філологія

Шифр і назва спеціальності

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно)

на тему: **ТРАНСПОЗИЦІЯ ЧАСТИН МОВИ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ**

Шифр 22160

Виконала:

студентка 2 курсу, група ФПАмз-22-1

_____

Д.О. Яцюк

Керівник:

д-р філол н., професор

_____

Ю.П. Бойко

Нормоконтроль:

к. пед. н., доцент

_____

О.О. Мацюк

До захисту допускаю:

Зав. кафедри проф. Бойко Ю.П. _____

« _____ » _____ 2023 р.

Хмельницький, 2023

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	<u>міжнародних відносин і права</u>
Кафедра	<u>германської філології та перекладознавства</u>
Рівень вищої освіти	<u>Другий (магістерський)</u>
Галузь знань	<u>03 Гуманітарні науки</u>
Спеціальність	<u>035 Філологія</u>
Спеціалізація	<u>035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша - англійська</u>
Освітня програма	<u>Германська філологія та перекладознавство: англійська мова та друга іноземна мова</u>

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Юлія БОЙКО
« » _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ ДИПЛОМНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Яцюк Діани Олександрівни
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Транспозиція частин мови при перекладі з англійської мови на українську

2. Керівник роботи Бойко Юлія Петрівна, к.філол. н., професор

Дата видачі завдання 06 березня 2023 р.

Затверджено наказом ректора університету від « 15 » серпня 2023 р. № 30

3. Вихідні дані до роботи: мета дослідження спрямована на вивчення та аналіз явища транспозиції, яке виникає у перекладі та його впливу на якість та ефективність мовного перекладу.

Об'єкт пари відповідних лексичних одиниць словосполучень вихідного тексту, де спостерігається зміна частин мови з однієї на іншу при перекладі на українську мову.

Предмет вивчення спрямований на різновиди транспозиції і її особливості застосування способів передачі частин мови з англійської мови на українську.

Матеріал твір Дена Брауна «Origin»

4. Перелік завдань, які потрібно розробити:

1) вивчити поняття «транспозиція»; 2) встановити особливості номіналізації та вербалізації при перекладі; 3) висунути робочу гіпотезу щодо механізму передачі частин мови на мову перекладу; 4) проаналізувати особливості художнього тексту, порівнявши його з оригіналом на предмет встановивши використання явища транспозиції частин мови; 5) встановити рівень еквівалентності при використанні трансформації транспозиції при перекладі художнього тексту; 6) надати кількісні характеристики щодо проведеного дослідження у галузі частиномовних трансформацій.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН І ГРАФІК ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА

Назва етапів написання дипломної роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
Аналіз наукових першоджерел за темою і складання бібліографії	Березень 2023 р.	виконано
Написання теоретичного розділу роботи (розділ 1)	Квітень – травень 2023 р.	виконано
Добір фактичного матеріалу за темою дослідження	Червень – липень 2023 р.	виконано
Аналіз дібраного мовного матеріалу	Вересень 2023 р.	виконано
Апробація дослідження шляхом участі у конференціях та проведення наукових семінарів	Жовтень – листопад 2023 р.	виконано
Проведення перекладацького аналізу об'єкта дослідження.	Листопад 2023 р.	виконано
Написання практичного розділу роботи	11 – 30 листопада 2023 р.	виконано
Захист переддипломної практики (укладання глосарію термінів)	17 листопада 2023 р.	виконано
Написання Вступу і Висновків дослідження, подання завершеної кваліфікаційної роботи науковому керівнику для попереднього читання.	1 грудня 2023 р.	виконано
Попередній захист кваліфікаційної роботи і подання чорнового варіанту кваліфікаційної роботи магістра на кафедрі	7 грудня 2023 р.	виконано
Подання кінцевого варіанту кваліфікаційної дипломної роботи на кафедрі	15 грудня 2023 р.	виконано
Оформлення документації (відгуки, рецензії, висновок керівника, результати перевірки на антиплагіат)	15 грудня – 22 грудня 2023 р.	виконано
Підготовка презентації до захисту кваліфікаційної роботи, допуск завідувачем кафедри до захисту	18 – 22 грудня 2023 року	виконано
Захист кваліфікаційної роботи магістра	26 – 30 грудня 2023 р.	виконано

Студент

_____ (підпис)

Діана ЯЦЮК
(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Юлія БОЙКО
(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Консультант розділів роботи

_____ (підпис)

Денис ДМИТРОШКІН
(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Погоджено зав. кафедри

_____ (підпис)

Юлія БОЙКО
(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Анотація

Магістерська робота є дослідженням важливого аспекту мовного перекладу між англійською та українською мовами. Проблема передачі правильності тексту постає перед кожним перекладачем, адже не завжди можна знайти відповідний еквівалент слова чи фрази в обох мовах. Ця робота висвітлює проблему використання транспозиції та способи її передачі на іншу мову. У роботі досліджено використання явища у перекладі художнього твору з англійської мови на українську.

Ключові слова: граматична категорія частини мови, транспозиція, номіналізація, вербалізація, переклад, трансформація, еквівалентність, стилістика тексту, семантика лексем.

Актуальність роботи зумовлена зростаючою потребою в якісних перекладах текстів між англійською та українською мовами у різних сферах діяльності, включаючи художню літературу, науку, бізнес, медіа тощо. Дослідження явища транспозиції полягає у вивченні та розумінні її застосування у процесі перекладу, що сприяє підвищенню якості лінгвістичних перекладів англо-українських текстів.

Об'єктом дослідження є пари відповідних лексичних одиниць словосполучень вихідного тексту, де спостерігається зміна частин мови з однієї на іншу при перекладі на українську мову.

Предмет вивчення спрямований на різновиди транспозиції і її особливості застосування способів передачі частин мови з англійської мови на українську.

Мета роботи спрямована на вивчення та аналіз явища транспозиції, яке виникає у перекладі та його впливу на якість та ефективність мовного перекладу.

Завдання дослідження: вивчити поняття «транспозиція»; встановити особливості номіналізації та вербалізації при перекладі; висунути робочу гіпотезу щодо механізму передачі частин мови на мову перекладу;

проаналізувати особливості художнього тексту, порівнявши його з оригіналом на предмет встановивши використання явища транспозиції частин мови; встановити рівень еквівалентності при використанні трансформації транспозиції при перекладі художнього тексту; надати кількісні характеристики щодо проведеного дослідження у галузі частиномовних трансформацій.

Методологія дослідження базується на аналізі досліджень лінгвістів у сфері перекладацьких трансформацій, вивченні лінгвістичних та перекладацьких теорій, а також порівняння художнього тексту двох мов. У процесі роботи опрацьовано дослідження В.В. Коптілова, І.Р. Вихованця, В.І. Карабана, І.В. Корунця О.І. Чередниченка, К.А. Кузьміної, О.В.Борисової та К.М. Недбайло.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у проведенні дослідження твору Дена Брауна «Джерело» на предмет встановлення транспозиційних процесів при перекладі на українську мову.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань та мети було використано метод спостереження, кожену десяту сторінку оригіналу та перекладу було проаналізовано методом механічної вибірки. Методом аналізу дібраних одиниць проведено компонентний аналіз словотвірного характеру, методом синтезу проаналізовано отримані результати.

У першій частині дослідження розглядається теоретичний аспект транспозиції частин мови, розкривається поняття та причини застосування перекладацької транспозиції та розкриваються особливості понять номіналізації і вербалізації.

У другій частині аналізуються особливості транспозицій частин мови у перекладі художнього твору Дена Брауна «Джерело». У цьому розділі описані трансформації частин мови у процесі перекладу та встановлено їх рівень еквівалентності при використанні трансформацій транспозиційн.

Найбільше спостерігається явище вербалізації іменників у процесі перекладу з англійської мови на українську.

Summary

This master's thesis is a study of an important aspect of language translation between English and Ukrainian. Every translator faces the problem of conveying the correctness of the text, because it is not always possible to find a suitable equivalent of a word or phrase in both languages. This study highlights the problem of using transposition and the ways it can be transferred to another language. The study examines the use of this phenomenon in the translation of a work of fiction from English into Ukrainian.

Keywords: grammatical category of the part of speech, transposition, nominalisation, verbalisation, translation, transformation, equivalence, text stylistics, lexeme semantics.

The relevance of the study is driven by the increasing demand for high-quality translations between English and Ukrainian across various domains, including literature, science, business, media, and more. The investigation of the phenomenon of transposition involves studying and understanding its application in the translation process, contributing to the enhancement of the linguistic translation quality of English-Ukrainian texts.

The object of the research comprises pairs of corresponding lexical units within the collocations of the source text, where a change in parts of speech from one to another is observed during translation into the Ukrainian language.

The subject of study is focused on the types of transposition and their specific applications in conveying parts of speech from English to Ukrainian.

The aim of the study is to investigate and analyze the phenomenon of transposition that occurs during translation from one language to another and its impact on the quality and effectiveness of language translation.

Research Objectives: to study the concept of «transposition»; to identify the peculiarities of nominalisation and verbalisation in translation; to put forward a working hypothesis about the mechanism of transferring parts of speech into the target language; to analyse the features of a literary text by comparing it with the

original in order to establish the use of the phenomenon of transposition of parts of speech; to establish the level of equivalence when using the transposition transformation in the translation of a literary text; to provide quantitative characteristics of the study in the field of part-of-speech transposition.

The research methodology is based on the analysis of linguists' research in the field of translation transformations, the study of linguistic and translation theories, as well as the comparison of the walking text of two languages. In the course of the study, the researchers used were V.V. Koptilov, I.R. Vykhovanets, V.I. Karaban, I.V. Korunets, O.I. Cherednychenko, K.A. Kuzmina, O.V. Borisova, and K.M. Nedbaylo.

The scientific contribution of the obtained research results lies in conducting a study of Dan Brown's work "Origin" with a focus on the transposition of processes in the translation of literary texts from English into Ukrainian.

Methods of the research. In accordance with the aim and objectives of the study, the following methods were used: observation while reading the original and translation; mechanical sampling method was used to analyse every tenth page of the original and translation; the method of analysis of selected units; component analysis of word formation; and the method of synthesis to analyse the results.

The first part of the study examines the theoretical aspect of the transposition of parts of speech, reveals the concept and reasons for using translation transposition, and reveals the peculiarities of the concepts of nominalization and verbalization.

The second part analyzes the peculiarities of part-of-speech transpositions in the translation of Dan Brown's novel *The Source*. This section describes the transpositions of parts of speech in the process of translation and establishes their level of equivalence when using transpositional transformations.

The phenomenon of noun verbalization in the process of translation from English into Ukrainian is the most common.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ТРАНСПОЗИЦІЇ ЧАСТИН МОВИ	14
1.1. Визначення поняття «транспозиції» частин мови.....	14
1.2. Взаємозв'язок різних рівнів мови при транспозиції.....	21
1.3. Причини транспозицій частин мови: морфологічні, граматичні, стилістичні.....	25
1.4. Теоретичне поняття трансформації номіналізації та вербалізації при перекладі.....	36
1.4.1. Поняття «номіналізація» у перекладі. Класифікація номіналізації та її головні риси в англійській мові	37
1.4.2. Поняття «вербалізація» у перекладі. Класифікація вербалізації та її головні риси в англійській мов.....	48
Висновки до Розділу 1.....	53
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ ТИПІВ ТРАНСПОЗИЦІЇ В ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ	55
2.1. Транспозиція дієслів у перекладі на українську мову.....	56
2.2. Транспозиція прислівників у перекладі на українську мову.....	64
2.3. Транспозиція іменників у перекладі на українську мову.....	68
2.4. Транспозиція займенників у перекладі на українську мову.....	76
2.5. Транспозиція прикметників у перекладі на українську мову.....	78
Висновки до Розділу 2.....	86
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	89
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92
ДОДАТКИ	96

ВСТУП

На сьогоднішній день досягнення еквівалентно точної передачі тексту з однієї мови на іншу є чи не найважливішим завданням кожного перекладача, адже передача зрозумілого тексту відіграє важливу роль для подальшого сприйняття інформації читачем. Для виконання такого завдання вступає саме застосування перекладацької трансформації у процесі перекладу. Одним із найпоширеніших видів мовних трансформацій у перекладних художніх творах з англійської на українську є транспозиція частин мови. Багато дослідників у своїх працях розкривають особливості передачі сенсу слова, вживаного в системі англійської мови через мовну систему української. Серед таких дослідників є В.В. Коптілов, І.Р. Вихованець, В.І. Карабан, І.В. Корунець, О.І. Чередниченко, К.А. Кузьміна та ін.

Проте розкриття цього питання продовжує бути недостатньо вивченим і дає можливість проведення все більше аналізів та досліджень. Лише конкретні аспекти цього типу трансформації були ретельно досліджені такими вченими, як К.М. Недбайло, К.А. Кузьміна, О.В. Борисова, В.І. Карабан.

Важливо зазначити, що явище транспозиції в мовному перекладі ще має бути всебічно вивчено та проаналізовано в рамках перекладознавства. У роботі було досліджено науково-фантастичний детективний роман «Джерело» Дена Брауна за перекладом Ганни Яновської з англійської на українську мову на предмет наявності явища транспозиції частин мови з метою досягнення зрозумілого та адекватного перекладу художнього тексту. У процесі дослідження було проведено порівняльний аналіз вісімдесят одиниць матеріалу художнього тексту та виявлено велику кількість трансформацій частин мови. Як результат дослідження слід зазначити, що гіпотезу стосовно того, що іменники англійської мови зазнають саме використання методу трансформації вербалізації у процесі перекладу доведено. Проте, для глибшого розуміння різноманітних лінгвістичних

механізмів перекладу, таких як структурні, семантичні та культурні компоненти, необхідне ретельне дослідження цього явища, поряд із очікуваними досягненнями в загальній теорії транспозиції. Вважаємо, що саме за допомогою транспозиції можна виявити й пояснити системні зв'язки між лексико-граматичними класами слів як в мові оригіналу, так і в мові перекладу.

Беручи до уваги досягнення українського перекладознавства, деякі аспекти методичного аналізу транспозиції залишаються недостатньо з'ясованими. Ураховуючи прогрес українського перекладознавства, певні проблеми систематично дослідження транспозиції потребують подальшого обґрунтування. Визначення транспозиції, розрізнення повної та неповної транспозиції, а також різні підходи до аналізу цього явища продовжують залишатися темами постійних дискусій серед науковців. Аналіз транспозиції має особливе значення у художньому перекладі, оскільки явище транспозиції широко використовується в цій сфері.

Актуальність роботи зумовлена зростаючою потребою в якісних перекладах текстів між англійською та українською мовами у різних сферах діяльності, включаючи художню літературу, науку, бізнес, медіа тощо. Дослідження явища транспозиції полягає у вивченні та розумінні її застосування у процесі перекладу, що сприяє підвищенню якості лінгвістичних перекладів англо-українських текстів. Вивчення такого аспекту перекладацької діяльності дасть можливість зменшити можливі непорозуміння у процесі перекладу двох мов.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота пов'язана з проблематикою наукової теми кафедри германської філології та перекладознавства «Проблеми лексико-граматичної семантики, прагматики та стилістики в когнітивно-дискурсивній парадигмі».

Об'єктом дослідження є пари відповідних лексичних одиниць словосполучень вихідного тексту, де спостерігається зміна частин мови з однієї на іншу при перекладі на українську мову.

Предмет вивчення спрямований на різновиди транспозиції і її особливості застосування способів передачі частин мови з англійської мови на українську.

Мета роботи спрямована на вивчення та аналіз явища транспозиції, яке виникає у перекладі з англійської мови на українську, та його впливу на якість та ефективність мовного перекладу. Дослідження ґрунтується на порівнянні та встановленні кількісних показників трансформованих частин мови номіналізативного та вербалізативного характеру, у яких було проаналізовано морфологічні, словотворчі та структурні зміни у процесі перекладу художнього тексту з англійської мови на українську.

Завдання дослідження:

- вивчити поняття «транспозиція»;
- встановити особливості номіналізації та вербалізації при перекладі;
- висунути робочу гіпотезу щодо механізму передачі частин мови на мову перекладу;
- проаналізувати особливості художнього тексту, порівнявши його з оригіналом на предмет встановивши використання явища транспозиції частин мови;
- встановити рівень еквівалентності при використанні трансформації транспозиції при перекладі художнього тексту;
- надати кількісні характеристики щодо проведеного дослідження у галузі частиномовних трансформацій.

Матеріалом дослідження було обрано науково-фантастичний детективний роман «Origin» Дена Брауна загальним обсягом 460 сторінок, переклад з англійської на українську Ганни Яновської «Джерело» загальний обсяг становить 528 сторінок. У процесі дослідження було проаналізовано кожну десятку сторінку оригінального тексту методом суцільної вибірки, із цих сторінок було дібрано 80 прикладів транспозиції частин мови. Така вибірка є досить репрезентативною для досягнення поставленої мети та розв'язання отриманих завдань.

Методи дослідження. Згідно з поставленими завданнями та метою дослідження використано метод спостереження при читанні оригіналу і перекладу. Кожну десятю сторінку оригіналу та перекладу було проаналізовано методом механічної вибірки. Методом аналізу дібраних одиниць проведено компонентний аналіз словотвірного характеру, методом синтезу проаналізовано отримані результати. Функціональні особливості мовних одиниць, які підлягали дослідженню, були виявлені за допомогою контекстуального аналізу, а також було задіяно метод кількісних підрахунків отриманих результатів.

Положення, що виносяться на захист:

1. Транспозиція частин мови як перехід граматичного значення мовних знаків із збереженням семантичного значення з метою відтворення еквівалентного тексту у процесі перекладу.

2. Взаємозв'язок різних рівнів мови, у яких при перекладі мовного знаку із слова вихідної мови відбувається відповідна семантична і функціональна спеціалізація цього слова в тексті перекладу, враховуючи особливості тієї частини мови, що до неї переходить слово.

3. Причинами застосування трансформації транспозиції є морфологічні, стилістичні та граматичні особливості англійської та української мов.

4. Номіналізація і вербалізація є основними засобами вираження транспозицій частин мови. Номіналізація поділяється на повну і часткову. Вербалізація є процесом трансформації частин мови, у результаті якої речення набуває більше вербальних характеристик.

5. Застосування типів транспозиції дієслів, прислівників, іменників, займенників та прикметників у перекладі художнього тексту.

Наукова новизна полягає у тому, що вперше на предмет транспозиції у процесі перекладу художнього тексту з англійської мови на українську було проведено дослідження роману Дена Брауна «Джерело».

Теоретичне значення зводиться до детального вивчення поняття транспозиції та особливостей її застосування при перекладі художнього тексту та передачі еквівалентної інформації.

Практична цінність полягає в можливості використання отриманих результатів дослідження на заняттях з практики перекладу англійської мови та порівняльної граматики з англійської та української мов.

Апробація роботи. Результати дослідження було апробовано:

- Всеукраїнській студентській конференції у Хмельницькому національному університеті (секція «Сучасне перекладознавство: теорія і практика» 18 березня 2023 року). Тема роботи: «Транспозиція частин мови у перекладі»;

- Науковій конференції у Тернопільському національному університеті імені Володимира Гнатюка (секція «Нові тенденції в перекладознавстві, філології та лінгводидактиці в контексті глобалізаційних процесів» 16 жовтня 2023 року). Тема роботи: «Транспозиція частин мови у перекладі художніх та наукових текстах»;

- Всеукраїнській студентській конференції у Хмельницькому національному університеті (секція «Актуальні проблеми філології та перекладознавства» 2023 року). Тема роботи: «Причини застосування трансформації вербалізації у перекладі».

Структура роботи.

Магістерська робота складається зі вступу та двох розділів із висновками до них, загальних висновків, переліку використаних джерел та додатків. Основний зміст дослідження викладено на 76 сторінках. Повний обсяг дослідження становить 101 сторінки.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету та завдання, наукову новизну, теоретичне значення та практичну цінність дослідження, а також визначено матеріал, джерела дослідження і їх методи, надано відомості про апробацію.

У першому розділі вивчається поняття «транспозиція» та її роль у галузі перекладу; досліджуються причини застосування перекладацької транспозиції та розкриваються особливості понять номіналізації та вербалізації.

У другому розділі проводиться аналіз застосування транспозиції частин мови у вибраних 80 речень у перекладі художнього твору Ганни Яновської «Джерело», порівнявно їх з оригіналом Дена Брауна «Origin»; встановлено рівень еквівалентності при використанні трансформації транспозиції при перекладі художнього тексту; надано кількісні характеристики щодо проведеного дослідження у галузі частиномовних трансформацій.

У Загальних висновках описано результати дослідження.

Перелік використаних джерел становить 39 одиниць досліджень українських та зарубіжних вчених, 2 з яких функціонують як джерела ілюстративного матеріалу.

У додатках зображено кількісні показники отриманих результатів щодо проведеного дослідження у галузі частиномовних трансформацій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ТРАНСПОЗИЦІЇ ЧАСТИН МОВИ

1.1. Визначення поняття «транспозиції» частин мови

Для кожного перекладача під час опрацювання перекладу постає завдання поєднати дві мови таким чином, щоб у результаті текст та інформація стала зрозумілою для читача мови перекладу. Одним із основних завдань перекладу виступає саме семантичне співвідношення мови оригіналу і мови перекладу.

Питання передачі змісту тексту оригіналу виступає як теорія і практика перекладу, так як процес трансформації різних частин мови є основною перекладацькою діяльністю. Ми можемо охарактеризувати цей процес як «опанування норм вихідної та цільової мов, що сприяє виробленню умінь легко змінювати код усного та письмового висловлювання і застосовувати різні типи лексико-граматичних трансформацій з метою збереження норми цільової мови» [28, с. 233]. Перехід з однієї частини мови на іншу є один із аспектів морфолого-синтаксичного словотвору, відзначається граматико-лексичним переосмисленням лексеми та є явищем, що має різноманітні та багатогранні вияви. Сучасні дослідження в галузі мовознавства, як українські так і зарубіжні, представляють різні погляди на визначення цього явища, вибір термінології, а також його класифікацію.

У зв'язку з існуванням кількох термінів, які описують сутність одного і того ж явища, наприклад, транспозиція, трансформація, конверсія, перехід, перехідність, граматична омонімія, деривація, субституція, необхідно визначити основний термін для використання в цьому дослідженні. Таким чином ми можемо розуміти під значенням «транспозиція», який активно обговорюється в мовознавчій науці в контексті функційно-категорійної граматики, представлений представниками таких авторів, як І.Р. Вихованець, А.П. Загнітко, К.Г. Городенська, І.А. Мельник та інші.

Сучасна лінгвістична наука розглядає термін «транспозиція» як використання однієї форми замість іншої. Одним із першозасновників теорії транспозиції є швейцарський лінгвіст Ш. Баллі. Відповідно до значення, «транспозиція спостерігається тоді, коли мовний знак, повністю зберігаючи своє семантичне значення, може змінити граматичне значення, взявши на себе функцію будь-якої лексичної категорії (іменника, дієслова, прикметника, прислівника), до якої він не належить» [29, с. 130].

Диференціація терміну така: «функціональну транспозицію, що має стосунок лише до граматики і семантичної транспозиції, яка стосується також лексики, оскільки одночасно зі зміною значень знаків (зазвичай внаслідок їхнього використання в переносному значенні) змінюється їхня категорія» [цит. за 14, с. 131]. Таким чином ми можемо спостерігати саме «зміну лексичної одиниці до нового функціонального класу. Також варто зазначити, що заміна функцій стосується синхронії, а зміна значення – еволюції» [цит. за 14, с. 131], адже форма, функція та значення нерозривно пов'язані між собою, і зміна одного компонента спричиняє актуалізацію та адаптацію до такої зміни інших компонентів, що відбуваються на певному етапі розвитку мови, тоді як інституціоналізація цих змін в мові є діахронічним явищем.

Згідно з характеристикою Ш. Баллі особливостями та рисами транспозиції виступають: «а) односпрямованість, коли одиниця, що належить до класу А, може транспонуватися у клас Б, однак зворотний перехід не буде транспозицією; б) обов'язкова наявність категорійного знака – знака, що характеризує нову категорію, в яку переходить вихідна одиниця, наприклад, суфікс (і відповідно суфіксальний словотвір як найбільш відома форма транспозиції), що є найпоширенішим, однак не єдиним способом змінити морфологічну форму вихідної одиниці (афіксація загалом чи нульова афіксація зокрема, зміна кореневої морфеми, суплетивізм, конверсія, використання прийменників, сполучників, керування будь-якого типу тощо); в) гранична форма транспозиції, що охоплює речення, які перетворюються в

актуалізовані іменники, прикметники, прислівники, тобто транспозиція можлива не тільки серед лексичних одиниць, але й одиниць синтаксичного рівня» [29, с. 287].

Визначення транспозиції, висунуте Ш. Баллі, має розширювальний характер і охоплює як лексичного, так і синтаксичного рівня. Він містить різні маркери, які класифікують транспоновані одиниці і навіть торкається певних форм словотворення.

З точки зору сучасної науки основним тлумачення поняття транспозиції висунув І.Р. Вихованець. Він визначив три основні різновиди транспозицій в залежності від типів граматичних одиниць або категорій, що піддаються транспозиційним перетворенням: «1) реченнєві транспозиції; 2) частиномовні транспозиції; 3) графемні транспозиції. У межах цих різновидів науковці визначають п'ять видів транспозицій, а саме: «субстантивацию» (перехід в іменник), «вербалізацію» (перехід у дієслово), «ад'єктивацию» (перехід у прикметник), «адвербіалізацію» (перехід у прислівник), «нумералізацію» (перехід у числівник)» [3, с. 58].

Розгляд терміну «транспозиція» знаходиться у сенсах його значення. В більш вузькому тлумаченні транспозиція представляє собою переміщення однієї частини мови в іншу або її використання в ролі іншої частини. Якщо ж говорити про розширене розуміння, транспозиція означає будь-яке переносне використання мовної форми.

І.Р. Вихованець вказує, що в «сучасній українській мові морфологічна транспозиція можлива при застосуванні обох сфер з додаванням афіксації або конвертування слова» [4, с. 24]. Значення «афіксації» може розумітися саме як «одним із видів утворення слів через префіксацію чи заміни суфіксів у конкретному слові» [5, с. 73]. Ступінь синтаксичної транспозиції є досить поширеним явищем і полягає в тому, що словоформа виконує синтаксичну функцію, яка зазвичай притаманна іншій частині мови. Під час синтаксичної транспозиції морфологічні значення словоформи залишаються незмінними, змінюється лише спосіб вираження реалії та синтаксична функція.

Морфологічний аспект транспозиції словоформ пов'язаний з різними словотвірними типами, що можуть утворити пари дериватів із подібними словотвірними значеннями, наприклад, «ознака» – «опредметнена ознака». Слова, утворені таким чином, можуть одночасно належати до певної частини мови, але при цьому не змінюється спосіб називання реалії, і деякі з них, зокрема віддієслівні деривати, можуть виконувати ті самі синтаксичні функції. Ступінь семантичної транспозиції ґрунтується на нетранспозиційних словотвірних типах, які формують похідні слова з, до прикладу, іменників у прикметники, але головна особливість полягає в тому, що вони виражають різні аспекти реальності порівняно із твірним словом. Транспозиція є виключно функціональним явищем, що, серед іншого, являє відносний характер класифікацій словоформ за частинами мови, а саме про можливість словоформ самозміни різних частин протягом їхнього функціонування.

У підручнику М.П. Кочергана така перекладацька трансформація розглядається як «вираження граматичних значень за допомогою афіксів, таких як суфікси, префікси, закінчення тощо, і детально описуються різновиди афіксації, такі як: а) суфіксація – вираження граматичних значень за допомогою суфіксів (перечитати – перечитувати (недоконаний вид), спати – спатоньки (значення пестливості), гарний – гарніший (вищий ступінь); б) префіксація – вираження граматичних значень за допомогою префіксів (нести – занести, внести, принести, піднести, перенести); в) конфіксація – вираження граматичних значень комбінацією з двох афіксів – префікса й суфікса, які, хоча й являють собою дві морфеми, але діють сукупно, разом; г) інфіксація – вираження граматичних значень за допомогою інфіксів, тобто морфем, вставлених у середину кореня; ґ) трансфіксація – вираження граматичних значень за допомогою трансфіксів, тобто афіксів, котрі, розриваючи корінь, що складається з одних приголосних, самі розриваються і служать «прошарком» голосних серед приголосних, визначаючи словоформу й оформляючи її граматично (характерна для семітських мов); д) нуль-афіксація, тобто відсутність афікса в одній з форм парадигми за наявності

афіксів в інших формах (стіна – стін, робота – робіт)» [18, с. 47]. Для отримання максимально позитивного результату зрозумілої інформації та читабельного тексту, перекладач змушений підібрати якісні та відповідні трансформації з поміж безлічі перекладацьких трансформацій, які послугують поєднання сенсу та розбіжностей між мовами. Трансформація частин мови може ще також розумітися як взаємозв'язок, який бере свій початок у мові оригіналу, у нашому випадку такою мовою виступає англійська, та мовою, що отримуємо в результаті перекладу. У цьому процесі відбувається зміна форм іншою мовою – українською, такий результат відбувається через застосування перекладацьких трансформацій.

У зв'язку з цим транспозиція визначається як «взаємозамінність функцій з мінімально можливою зміною знаків; здатність слів, частин слів, частин речень та цілих речень набувати функцій, що не притаманні їм, не змінюючи чи мінімально змінюючи свою форму» [цит. за 16, с. 137]. Це дало змогу А. Фрею не тільки використовувати різноманітні морфологічні компоненти словотвору при описі транспозиційних процесів, але й переходити на рівень речення. На думку лінгвіста, «транспозиція охоплює всі непрямі приклади вживання мовних елементів, зокрема лексичні переноси та переходи синтаксичних і аналітичних структур тощо, а сама транспозиція буває трьох основних типів: семантична (перехід одного семантичного значення в інше), синтагматична (перехід однієї синтагматичної категорії в іншу, перехід від вільних до більш чи менш обмежених синтагматичних відносин) та звукова (перехід однієї підоддиниці в іншу і навпаки)» [цит. за 14, с. 139]. Згідно з розумінням А. Фрей, який опозиціонував транспозицію у «функціонуванні протилежних значень у межах однієї і тієї ж форми лексичної одиниці, які протиставляються одне одному, і які водночас репрезентують єдине загальне поняття, чи в реалізації однією формою двох протилежних функцій, визначаючи ці приклади як «вільну транспозицію», поряд з якою існує й «направлена транспозиція» [цит. за 14, с. 348].

Значення перекладацької трансформації ми можемо також розглядати як певні розбіжності одних частин мови у процесі перекладу з іншими, результатом яких перекладач отримує адекватний переклад тексту. Проблема перекладацьких трансформацій також пов'язана із тим, що такі трансформації містять досить комплексний та нелегкий темперамент, так як їх класифікація є досить умовною. В.І. Карабан визначає перекладацькі трансформації як «складний перекладацький прийом, який застосовується в умовах відсутності можливості перекладу за міжмовними паралелями у випадках, коли таких паралелей немає, з метою передачі комунікативного ефекту і (в міру можливості) похідного змісту» [10, с. 28]. Якщо у тексті оригіналу присутні певні міжмовні паралелі, тоді важливо адаптувати текст оригіналу «до лінгвоетнічної комунікативної компетенції нового адресата» [10, с. 28], при цьому застосувавши перекладацькі трансформації як основу перекладацького процесу.

Ми можемо припустити, що деякі частини мови мають «здатність переходити з категорії в категорію як конверсію – можливість конвертувати слово, тобто змінити його частиномовну приналежність без будь-яких модифікацій чи поєднань, за винятком необхідної зміни флексій» [37, р. 38], результатом чого одиниця може конвертуватися у формальну ознаку іншого класу. Дослідники стверджують, що «конверсія не вносить жодних змін у значення слова, хоча використання слова як іншої частини мови природно призводить до змін у значенні» [37, р. 38], з чого можемо зробити висновок, що зміст доречно визначає категорією, де і здійснюється конверсія.

В основі досліджень В.І. Карабана «перекладацькі лексичні трансформації – це різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватної передачі їхніх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із урахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу» [11, с. 81]. Лінгвіст також зазначає, при перекладі відбувається розчленування лексичних одиниць та граматичних явищ, так як «в конкретній мові

граматичне тісно пов'язане з лексичним, і спосіб передачі в перекладі граматичних форм і конструкцій нерідко залежить від їх лексичного наповнення» [11, с. 300].

При перекладі двох мов одна частина мови (у реченні оригіналу) здатна перетворитися у іншу (у реченні цільвої мови). Процес трансформації визначає сутність процесів переходу як «...частини мови не тільки тісно примикають одна до іншої, але й у вражаючому ступені можуть перетворюватися реально одна в іншу. Кінцевим результатом такого розгляду буде очевидна впевненість у тому, що «частина мови відображає не стільки наш інтуїтивний аналіз дійсності, скільки нашу здатність упорядковувати цю дійсність у численні формальні шаблони. Частина мови без обмежень, зумовлених синтаксичною функцією, *являє собою* блукаючий вогник» [24, с. 19]. Це нашоу вухує нас на висновок, що зміна частин мови у перекладацькому процесі охоплює трансформації граматичних конструкцій, у яких транспозиція це система зміни або переходу однієї частини мови в іншу, але за допомогою трансформацій, які здійснюються у процесі перекладу двох абсолютно різних мов. Розуміння процесу конвертації як способу передачі адекватності перекладеного тексту одиниці висуває Г. Поутсман, у якому зазначається, що в «першому випадку одиниця, яка зазнала конверсії, отримує всі характеристики класу, в який вона була конвертована, тоді як у другому – одиниця отримує тільки деякі з можливих характеристик нового класу» [35, р. 365]. Тлумачення Г. Світа щодо процесу зміни частини мови вказує на явище транспозиції як «конверсію, один з трьох основних методів словотвору, коли слово може використовуватися в різних функціях, до чого призводить відсутність майже всіх формальних розрізень між частинами мови в сучасній англійській мові» [цит. за 34, р. 96].

Поняття транспозиції розрізняється шістьма характеристиками взаємозаміни частин мови: «1) зміна синтаксичної функції слова; 2) зміна загальнограматичного (категоріального) значення слова; 3) зміна

синтаксичної дистрибуції слова; 4) зміна лексичного значення слова; 5) зміна лексичної дистрибуції слова; 6) зміна морфологічних ознак слова» [36, с. 67]. Відповідно до цієї класифікації можна стверджувати, що у різних мовах існує своя система взаємозв'язку різних частин мови, і без їх переходу текст перекладу буде нечитабельним та незрозумілий для носія мови перекладу.

У підсумку ми можемо сказати, що термін «транспозиція» розуміється як процес отримання нового значення за рахунок зміни частин мови іншими, що спровокує цей процес змінами не лише лексичного характеру, а й охоплює граматичну категорію слова.

1.2. Взаємозв'язок різних рівнів мови при транспозиції

Процес зміни лексико-граматичного класу, категоріального статусу слова та його структурно-семантичних характеристик, як уже відомо, називається транспозицією. Наприклад, при переході від іменника до дієслова, слово втрачає значення предметності і набуває значення процесу, стану або дії. Цей перехід супроводжується зміною відповідних граматичних категорій таких як вид, час і інші, які є характерними для дієслова. Ці зміни в граматичних характеристиках відбиваються на синтаксичних функціях слова.

Також потрібно акцентувати увагу на тому, що «різні рівні мови функціонують у постійній взаємодії і взаємозв'язку. Зазначено, що з лінгвістичної точки зору, у морфології немає свого реального і самостійного об'єкта вивчення» [цит. за 24, с. 163]. «Взаємопроникнення морфології, синтаксису і лексикології пояснюється, по суті, тотожним характером усіх синхронічних фактів. Між ними не може бути жодних заздалегідь накреслених меж» [цит. за 24, с. 164]. Такий процес виявляється і спостерігається під час переходу з однієї мови на іншу. Зазвичай транспозиція частин мови супроводжується відповідними лексико-семантичними і синтаксичними змінами у структурі речення цільової мови

під час перекладу. Велика кількість трансформації, до яких відноситься і транспозиція частин мови, використовуються перекладачами з метою досягнення семантичної еквівалентності. У процесі перекладу з транспозицією частин мови часто відбуваються різні перетворення структури речення відповідно до норм цільової мови. Заміна лексем тексту вихідної мови, які належать до конкретних частин мови, відбувається одночасно із заміною членів речення. Слова, які існують у мові, розподіляються за частинами мови, вони беруть участь у структурі речення та займають в ньому певне синтаксичне положення. Це призводить до визначення спільних властивостей як у членах речення, так і в частині мови. Ці властивості проявляються у різних мовах і формують структуру речення та лексичний склад. Давайте порівняємо:

*In the backseat, Admiral Ávila had removed his white jacket and naval cap, **enjoying** a sense of freedom as he sat back and reflected on his simple escape [39, p, 134].*

*На задньому сидінні адмірал Авіла зняв китель і кашкет, відкинувся на спинку й **насолоджувався** відчуттям свободи міркував над цією легкою втечею [38, с. 35].*

Як ми бачимо, герундій *enjoying* переходить у дієслово *насолоджувався*. У англійському реченні *enjoying* – це додаток, в українському *насолоджувався* – головний член речення, а саме, дієслівний присудок. Ще одним прикладом схожого перетворення зазнає і таке речення:

*Then Ávila **had gone through** the man's wallet, **memorizing** his home address and the names of his wife and two children [39, p. 134].*

*Після того Авіла **переглянув** уміст гаманця водія, **запам'ятав** його домашню адресу й імена дружини і двох дітей [38, с. 35].*

Знову таки англійський дієприкметник *memorizing* переходить у особове дієслово *запам'ятав* у минулому часі, тоді як конструкція *had gone through* перекладається дієсловом *переглянув* із використанням префіксу в українській мові для позначення завершеності дії героєм твору.

Отже, при аналізі інформаційної потенції мовної одиниці для перекладу, перекладач звертає увагу не лише на лексико-семантичне значення слів, а й на їхні граматичні особливості, які можуть суттєво впливати на структуру мовного оформлення відповідної одиниці в цільовій мові.

Розмір і глибина змін у перекладі можуть значно варіюватися, від трансформацій, які призводять до відносно невеликої різниці між вихідним та перекладеним реченнями, до випадків, коли речення стають абсолютно відмінними. Недостатньо просто знати широке застосування трансформацій. Очевидно, що для перекладача важливим елементом у роботі є вміння використовувати та володіти цими засобами для досягнення поставленої мети. У цьому перекладі можна виявити деяке відхилення від мовного вираження оригінального тексту, проаналізуємо:

I have served the cause, he thought [39, p. 134].

Я добре зробив свою справу, — подумав він [38, с. 35].

Переклад фрази *have served the cause* як *добре зробив свою справу* свідчить про використання перекладачем прийому семантичного розвитку і додавання. Зміст тексту загалом не страждає від цього. Проте, у цьому реченні спостерігається транспозиція дієслова *have served* у прислівник та дієслово *добре зробив*. В оригіналі дієслово виконує функцію присудка, в той час як український переклад використовує прислівник у функції обставини. Наслідки цієї транспозиції відображаються на лексико-семантичному, морфологічному і синтаксичному рівнях, які взаємодіють у межах кожної конкретної мови та у процесі перекладу між різними мовами. О.І. Чередниченко запевняє: «художній потенціал семантичного образу формується на кількох підрівнях (лексичному, стилістичному та морфолого-синтаксичному)» [28, с. 182].

Взаємозв'язок різних рівнів мови під час транспозиції надають свідчення про те, що слово існує в контексті своїх різних форм і асоціаційних зв'язків. Вивчення транспозиції дозволяє глибше розкрити граматичну

сутність категоріального перетворення слова, що відбувається під час перекладу. Саме тому важливість питання номіналізативного чи вербалізативного способу передачі інформації з англійського тексту на українській спостерігається саме заміна іменників тексту оригіналу дієсловами тексту цільової мови, що становить формування такої гіпотези. Тому важливо зосередити увагу на граматичному аспекті цих перетворень як на конкретну мовну реалізацію в перекладі. Такий підхід дозволяє глибше розуміти структурно-семантичні особливості відповідних слів у мові оригіналу та мові перекладу, а також розрізнати їхні категоріальні відмінності. Врахування граматичного характеру транспозиції дозволяє під новим кутом дивитися на зміст цього процесу, а також на причини та умови, які його визначають. При перекладі мовного знаку із слова вихідної мови, яке належить до іншої частини мови в перекладі, відбувається відповідна семантична і функціональна спеціалізація цього слова у перекладеному тексті, з особливостями відповідної частини мови, до якої слово переходить.

Almost overnight, inside the Vatican, questions of birth control, gay marriage, female priests, and other liberal causes were all on the table for discussion [39, p. 134].

Майже зразу у Ватикані зустрічалися, обговорюючи питання щодо контролю народжуваності, одностатевих шлюбів, жінок-священиків тощо [38, с. 35].

У такому випадку іменник *discussion* (обговорення), що виконує функцію додатка у перекладі трансформується в дієприслівник *обговорюючи*.

Як ми можемо зазначити, аналіз цих фактів свідчить, що транспозиція частин мови та зміна їхніх структурно-семантичних характеристик у перекладі призводять до створення нових мовних одиниць із специфічними граматичними особливостями. Цей процес є закономірним для переходу слів різних частин мови з англійської на українську.

1.3. Причини транспозицій частин мови: морфологічні, граматичні, стилістичні

Зміна частин мови, як вже зазначено, є однією з найпоширеніших трансформацій, що використовується під час перекладу з різних причин. Важливо відзначити, що англійська мова має чимало слів широкої семантики, які не можуть віднайти потрібний відповідник в українській мові. Перекладач не завжди може точно передати смисл того, що виражено за допомогою певних мовних засобів в оригіналі. Багато дослідників звертали увагу на причини використання різних типів трансформацій, серед яких В.І. Карабан, О.А.Чередниченко та інші.

Після того як ми проаналізували транспозицію частин мови під час перекладу з англійської на українську, ми визначили, що використання транспозиції виникає внаслідок потреби аналітичної англійської мови у структуруванні синтаксису речень за допомогою «складних лексико-граматичних конструкцій, що формуються навколо дієслівного центру» [цит. за 14, с. 48]. Це впливає з відсутності подібної потреби в синтетичній українській мові.

Ретельно проаналізувавши варіанти трансформацій, і пояснивши явище транспозиції через відмінності у експлуатації висловлювання, уточнення значень фраз при перекладі, особливості словотвору та специфічне розташування синтаксичних одиниць, можемо виділити поміж причин застосування транспозиції граматичні і стилістичні розбіжності між вихідним та цільовим текстами. Також можна виокремити, що перетворення оригіналу є необхідним у роботі перекладача, зобразити граматичні та лексичні причини застосування трансформацій при перекладі. Саме розуміння трансформації розбіжностей в граматичному оформленні текстів оригіналу і перекладу може призвести до певних проблем у передачі морфологічних і синтаксичних елементів контексту іншою мовою.

Найдетальніше різні чинники граматичних трансформацій проаналізовано в роботі В.І. Карабана, де «транспозицію виділено як один із різновидів трансформацій» [11, с. 18–19]. Зокрема, проаналізовано граматичні, лексичні, жанрові та стилістичні аспекти цього явища. Підкреслено, що транспозиція в українському перекладі з англійської мови зумовлена лінгвістичними та системними відмінностями між цими двома мовами. Основним чинником є відтворення синтетичних засобів української мови для вираження понять, які відсутні або менш функціональні в англійській мові, що зумовлено відмінностями в рівні аналітичності між мовами. Зазначено, що синтетичні структури української мови є більш номінативними, ніж аналітичні засоби англійської мови, засновані на дієсловах. «Кожна перекладацька трансформація є вмотивованою, тобто, як правило, транспозиція частин мови відбувається з тієї чи іншої причини. При цьому вимога адекватності перекладу визначається не точною відповідністю між одиницями двох мов, а їх функціонально-смісловою тотожністю» [7, с. 77].

Після проведеного нами аналізу транспозиції частин мови при перекладі з англійської мови на українську було виявлено, що використання транспозиції зумовлене потребою аналітичної структури англійської мови в організації синтаксису речення через використання складних лексико-граматичних структур, побудованих навколо дієслівного центру. Зазначається, що така потреба відсутня в синтетичній українській мові. Граматика та лексика мають тісний взаємозв'язок при утворенні нових речень і переклад цих конструкцій вимагає застосування саме лексичних трансформацій. До таких трансформацій ми можемо віднести «закономірні заміни словникових відповідників у процесі перекладу» [25, с. 101], а також, не можемо не зазначити «різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватної передачі їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із врахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу» [33, с. 39].

За спостереженнями перекладачів, розглядаємо різні причини вживання транспозиції, зокрема граматичні, словотвірні, лексико-семантичні, жанрово-стилістичні та ситуативно-контекстуальні аспекти. «Суфікси, що використовуються для утворення слів, можуть суттєво відрізнитися між мовами як за своїм складом, так і за значенням чи вживанням. Наприклад, в англійській мові суфікс *-er*, що використовується для утворення іменників, є дуже продуктивним. За допомогою цього суфікса можна утворити іменник, що виражає агента дії, фактично від будь-якого дієслова. Тому при перекладі слів, утворених за допомогою суфікса *-er*, нерідко доводиться користуватися дієсловами» [цит. за 24, с. 53]. «Заміна англійського віддієслівного іменника, утвореного за допомогою *-er*, на українську особову форму дієслова є закономірною і звичайною» [цит. за 24, с. 53], такі приклади яскраво висвітлюють це явище:

Agent Fonseca will deliver her to you later this evening [39, p. 144].

Агент Фонсека сьогодні ввечері доправить її до вас [38, с. 170].

Maybe Julián thought nobody would ever figure out who pulled the trigger [39, p. 144].

Можже Хуліан думав, що ніхто й не здогадається хто стріляв [38, с. 170].

Для утворення прикметників від дієслів ефективним є використання суфікса *-able*. Для передачі прикметників із цим суфіксом ми зазвичай використовуємо такі слова які виражають можливість чи неможливість, що позначають модальність. Давайте розглянемо приклад їх використання на практиці перекладу:

It makes little sense that the future king of Spain would orchestrate the public assassination of a civilian — especially one traceable directly back to him [39, p. 144].

Мало сенсу в тому, що майбутній король Іспанії організував би публічне вбивство цивільної особи - особливо яке можливо веде до нього [38, с. 170].

Як бачимо, відповідна трансформація задіює не лише передачу слова із відповідним суфіксом *-able* зі змістом модальності, але й надає додаткову інформацію з використанням дієслова *веде*.

As the home screen materialized, he squinted into the light and felt a twinge of vulnerability, as if he had just become instantly locatable to every satellite in space [39, p. 159].

Коли завантажився екран, професор примружив очі й здригнувся, відчувши себе незахищеним — неначе його просто зараз стало видно з усіх супутників [38, с. 186].

У реченні ми маємо перехід прикметника з відповідним суфіксом *locatable* у дієслово *стало* і прислівник *видно*. Це знову ж таки підтверджує нашу гіпотезу стосовно більшої вербалізованості українських слів, аніж англійських. О.В. Борисова зазначає «широку сполучуваність і значне смислове навантаження англійських прикметників» [2, с. 79]. Суфіксація присутня не лише у формуванні прикметників англійської мови. Для іменників властива додавання саме такої суфіксації як *-ness* (*busy* – *business*), *-ment* (*ardue* – *argument*), *-dom* (*free* – *freedom*); для формування англійських дієслівних форм властиве використання таких суфіксів як *-ate* (*regulation* – *regulate*), *-ize* (*human* – *humanize*), *-fy* (*example* – *exemplify*); а для формування прислівників застосовується суфікс *-ly* (*graceful* – *gracefully*).

Транспозиція відноситься і до таких трансформацій, які «використовуються в тих випадках, коли еквівалентні форми висловлення в цільовій мові відсутні, не підходять за контекстом або суперечать нормам мови перекладу. Кожна перекладацька трансформація є вмотивованою, тобто, як правило, транспозиція частин мови відбувається з тієї чи іншої причини. При цьому вимога адекватності перекладу визначається не точною відповідністю між одиницями двох мов, а їх функціонально-сисловою тотожністю» [24, с. 52]. У процесі транспозиції у перекладі перекладач може спияти збереження функціональної та смислової відповідності в процесі перекладу. Творчий підхід до перекладу художнього тексту вимагає

збереження основних характеристик оригіналу. Окрім виявлення причин транспозиції в перекладі, потрібно простежити можливі варіанти переходу певних елементів речення у мові оригіналу, щоб продемонструвати прагнення перекладачів досягти адекватності перекладу у випадках, коли прямий еквівалент у певному контексті відсутній.

Важлими елементом для досягнення адекватного перекладу є саме розуміння аспектів міжмовної комунікації, які несуть вагомий внесок процес перекладу з урахуванням наявності досвіду автора і адресантів, розуміння національної та культурної свідомості при передачі змісту інформації на цільову мову. Потреба змін з однієї частини на іншу частину мови, насамперед обґрунтована відмінністю в системах обох мов, зумовленими різними чинниками. Зокрема, в українській мові можливо не зберегти «граматичну категорію, притаманній англійській; загальномовні категорії не завжди повністю збігаються за значенням; норми поєднання мовних одиниць у двох мовах часто відрізняються; синтаксичні структури англійської та української мов зазвичай не узгоджуються» [19, с. 139]. Таким чином, об'єктивні причини призводять до транспозицій, пов'язаних з відмінностями в граматичній структурі обох мов.

Внаслідок відхилення у морфологічній будові англійської та української мов виникають об'єктивні перепони перед перекладачем, які подолаються за допомогою певних трансформацій. Лексико-граматичні трансформації, включаючи транспозицію частин мови, обґрунтований особливостями перефразуванням значень артикля, морфологічних категорій, таких як, наприклад, число чи рід під час перекладу.

Навіть при відносній подібності частин мов за їхнім складом в англійській та українській мовах, краще ознайомлення з ними вказує на значні відмінності. Такі розбіжності переважно виявляються у структурі граматичної категорії та засобів її вираження у реченнях. Де можлива заміна у такий спосіб, де «головне англійське речення, що виражає суб'єктивну оцінку мовця, перекладено модальним словом по-моєму, що виконує функцію вставного

слова» [1, с. 253]. Якщо взяти до уваги, наприклад, іменник, то в українській мові притаманні три граматичні категорії: відмінок, числа та роду. Вони виражені парадигмою відміни, двома формами числа (однини і множини) та трьома родами (чоловічий, жіночий і середній) відповідно. У англійській мові для іменника властиві лише дві граматичні категорії: число (однина і множина) і означеністю - неозначеністю, що виражається артиклем перед іменником.

Категорія означеності-неозначеності виокремлює те, що може розглядатися іменник як визначений, який належить до певного класу предметів з використанням неозначеного артикля, чи як відомий предмет, вирізняючись із загального класу з використанням означеного артикля. У англійській мові ця категорія виражена граматично за допомогою артиклів: «означений артикль *the* та неозначений артикль *a* або *an*. Таким чином, в англійській мові неозначеність чи означеність іменника передається за допомогою артикля» [24, с. 59].

Українська мова, на відміну від англійської, не має артиклів, і такої вказівки на визначеність чи невизначеність перед іменником не завжди є обов'язковою. Наприклад, можна використовувати фразу *Я хочу купити цей шарф* або *Я хочу купити будь-який шарф*, але також можна сказати просто *Я хочу купити шарф*, не трактуючи, чи йдеться про конкретний чи будь-який шарф. Проте, для англійської мови таке уточнення є обов'язковим, так як можна просто сказати *I want to buy the scarf* або *I want to buy a scarf*, що вимагає визначення, чи йдеться про конкретний шарф, враховуючи контекст чи позамовну ситуацію.

У дослідженні К.М. Недбайло зазначається, що «для української мови характерно використати вказівний займенник, такий як *цей, ця, це, ці* або *той, та, те, ті* для вираження означеності, що відповідає функції означеного артикля. Ми також можемо бути впевненими, що саме для вираження неозначеності іменника використовуються займенники *якийсь, якась, якісь, якесь*, а також числівник *один*. Ці займенники використовуються

при перекладі артиклів, але важливо зауважити, що такі заміни не є стандартними і залежать від контексту» [24, с. 54].

Під час перекладу з англійської на українську важливо враховувати необхідність передавати значення артиклів у деяких випадках. Якщо ж перекладач не враховує цю необхідність, це може призвести до втрати сенсу українського перекладеного речення. «Здебільшого значення артиклів передається лексичними засобами, також можемо змінити порядок слів у реченнях, де висвітлюється заміна і додавання (відсутність артикля українському перекладі призводить до заміни його іншою лексичною одиницею, що може включати додавання), або вилучення (якщо артикль не несе певного смислового навантаження, його можна пропустити під час перекладу)» [24, с. 55]. Давайте розглянемо приклад:

*His reputation for steadfast discretion, along with **an** uncanny ability to solve delicate problems, had made him indispensable to **the** king* [39, p. 134].

*Завдяки репутації людини, **яка** не помиляється в передбаченнях, а також непересічній здатності розв'язувати тонкі питання Гарса був незамінною для короля особою* [38, с. 35].

Можна висунути думку, що у деяких випадках неозначений артикль може виконувати функцію відносних займенників, що вказує на «вживання відповідного артикля при іменному компоненті зумовлює необхідність у використанні інших засобів передачі тих смислових компонентів, що привносяться артиклем, і артикль іноді при іменному компоненті може досить істотно змінювати семантику висловлення» [20, с. 43].

Також до уваги береться і сама невідповідність граматичній категорії артикля іменника. Такого поняття «артикль» є невідомий для української мови, що є підставою для перекладача при перекладі його може вилучати. Як можна побачити у наведеному нижче прикладі, артикль *the* не перекладається, його просто вилучають.

*His rodentlike features and diminutive stature made Garza nearly invisible in a crowd, which helped camouflage his enormous influence within **the** palace walls [39, p. 134].*

*Мишаче обличчя й малий зріст робили Гарсу майже непомітним у натовпі, тож приховати його велетенський **вплив у палаці від** сторонніх було зовсім нескладно [38, с. 35].*

Категорії іменника функціонують відмінно в обох мовах. Українській мові властива наявність семи відмінків для іменних частин мови: називного, давального, родового, знахідного, місцевого та кличного. Кожен відмінок представляє собою граматичну категорію, що включає різні семантичні компоненти. Українська мова відзначається тим, що категорія відмінка несе значення не лише предметності, але й включає у себе наявності родових та числових характеристик. Також важливо додати, що транспозицією виступають ті займенники, що наразі вже мають визначений рід, але все одно переходять у іменникову частину мови:

*His command of the Guardia Real troops certainly gave **him** clout, but it was his prescient political savvy that had established Garza as the palace's go-to man on a wide array of matters, both personal and professional [39, p. 134].*

*Звичайно, командування Королівською гвардією надавало **чоловікові** неабиякої ваги, але саме політична далекоглядність зробила Гарсу тією людиною, до якої зверталися як в особистих, так і в професійних справах [38, с. 35].*

Як ми можемо побачити, перекладач виділяє деякий тип транспозиції, а саме – перетворення займенника у іменник для уточнення контексту. Англійський займенник *him* визначається чоловічим роду, в той час як український іменник *чоловікові* у давальному відмінку має чоловічий рід та однину форму.

Наразі, питання про категорію відмінка в англійській є досить вагомим предметом для обговорення. Загалом прийнята позиція вказує на те, що

серед іменників існує підклас слів, які змінюються за двома відмінками – називним і присвійним, позначеним морфемою 's:

*Several high-ranking government officials, including the **country's president**, had already condemned the murder, shrewdly deferring further comment until the Royal Palace had made a statement — thereby **depositing** the entire mess in Prince Julián's lap [39, p. 134].*

*Кілька високих урядовців, серед них і **президент країни**, уже засудили вбивство, передбачливо утримавшись від коментарів до офіційної заяви з королівського палацу й тим **передавши** всю цю малоприємну справу цілковито в руки принца Хуліана [38, с. 35].*

Розглядаючи вище зазначене речення, ми бачемо очевидне перетворення присвійного іменника *country's* у іменник родового відмінка. Також ми можемо зазначити, що герундіальна конструкція *depositing*, яка за своєю природою виконує функцію підмета, перекладається саме дієприкметником *передавши*.

У системі особових займенників англійської мови виявляється категорія відмінка через два інших – називного і об'єктного. Вона може вказувати на предметність, число і спрямованість. Варто враховувати серед граматичних причин застосування транспозиції під час перекладу розбіжності в категоріях числа і граматичного роду між англійською та українською мовами.

Варто відзначити, що категорія числа іменників існує в обох мовах: «У багатьох випадках форми числа англійських та українських іменників збігаються, тобто, наприклад, формі однини англійського іменника відповідає форма однини українського іменника. Однак існують випадки, коли такої відповідності форм числа немає» [11, с. 221].

Категорія числа, притаманна як українській, так і англійській мовам, відображає кількісні відношення, що існують у реальному середовищі та відтворюються у свідомості мовців. Ця категорія виражається у відповідних морфологічних формах мови. Так як категорія числа зображує кількість предметів у дійсності, вона нерозривно пов'язана з іменником. У перекладі

відбувається як перехід між іменними частинами мови, так і розбіжність у виявленні категорії числа між вихідним текстом і перекладом. Звернемо увагу на представлене речення англійською та його переклад на українську мову:

*His reputation for steadfast discretion, along with an uncanny **ability** to solve delicate problems, had made him indispensable to the king* [39, p. 134].

*Завдяки репутації людини, яка не помиляється в передбаченнях, а також непересічним **здатностям** розв'язувати тонкі питання Гарса був незамінною для короля особою* [38, с. 35].

Як ми можемо побачити, іменник *ability*, який вважається незлічуваним іменником транспозитується у іменник *здатностям* у множині.

Проблема передачі герундіальних конструкції користуються популярність, адже їх можна передавати двома способами: як інфінітив дієслова або іменником. При перекладі англійського герундія виникають специфічні труднощі, які пов'язані з його нестандартним існуванням. Як відомо, герундій, є неособовою формою дієслова, яка виконує різні функції в реченні, схожі на функції іменника. Щодо морфологічного твердження, то герундій збігається з активним дієприкметником англійської мови (Participle I), який також може виступати в якості означення чи обставини, але не відіграє роль у якості підмета чи додатка у реченні. Це подвійне значення герундія призводить до перешкод під час його перекладу, і часто в перекладі герундій втрачається, замінюючись дієсловом:

*A **rapidly growing number** of Spain's youth, however, stood in stark opposition to this view—brazenly denouncing the hypocrisy of organized religion and lobbying for greater separation of church and state* [39, p. 134].

*Дедалі **більше зростання** іспанської молоді, однак, були налаштовані рішуче проти цих ідей, вони відкрито ганьбили лицемірство офіційної релігії й стояли за відокремлення церкви від держави* [38, с. 35].

Як ми бачимо фраза з використанням герундія *rapidly growing number* перекладається іменником *більше зростання*, у якому зберігається ознака іменника у реченні.

Велику увагу дослідників також займають і вивчення передачі синтаксичних структур у реченні. Коли порівняти оригінальний текст художнього твору та цей самий текст, але вже перекладений на українську ми можемо виокремити певні синтаксичні структури, які виконують більше емоційно-експресивну функцію у реченні. Особливу увагу звертаємо на роль синтаксичних зв'язків та характер синтаксичної будови мовних одиниць при перекладі для того аби створити образно єдність важливий вплив має саме характер синтаксичних зв'язків між словами. В.І. Карабан, зокрема, звертає увагу на передачу різних синтаксичних структур в англо-українських перекладах наукової і технічної літератури. Різниця в граматичній будові англійської та української мов призводить до необхідності перебудови речень під час перекладу, особливо в художніх текстах, де збереження художньо-естетичного ефекту оригіналу часто виявляється важливішим за точність передачі змісту:

Now, with a middle-aged prince poised to ascend to the throne, nobody was certain in which direction the new king would lean [39, p. 137].

Тепер, коли на трон збирався зійти вже не юний принц, ніхто не мав певності, в який бік спрямує свої зусилля новий король [38, с. 35].

Перша частина нашого англійського речення слідує сталого послідовного порядку слів у реченні, проте в українському перекладач вдається до певних метаморфоз, де змінює тон речення і при цьому підсилює важливість юного принца та його дії у реченні.

In light of the shocking events in Bilbao, and the king's inability to speak publicly due to his health, the prince would have no choice but to weigh in on the evening's troubling events [39, p. 137].

У ситуації шоку від пригоди в Більбао принц не мав жодного вибору: мусив публічно висловити свій погляд, оскільки король через важкий стан

здоров'я не міг звернутися до громадськості з приводу надзвичайної події [38, с. 35].

У цьому реченні, як ми можемо побачити, зображено сполучникове речення у мові оригіналу, проте на українську мову це речення передається складнопідрядним. Також, ми спостерігаємо певного роду інверсію, де в мові оригіналу відповідна конструкція виступає як додатковий елемент інформації, проте в українській мові це слугує причиною поставленої проблеми, тоді коли іменник *inability*, словникове визначення якого слугує *нездатність* перекладається прикметниково-іменниковою конструкцією *через важкий стан* у вигляді обставини. Досить важливо розуміти той факт, що заміна частин речення може бути обґрунтована стилістичними, а не тільки граматичними міркуваннями. Таким чином, перекладач вжити синтаксичні трансформації для надання тексту більшої емоційної забарвленості.

1.4. Теоретичне поняття трансформації номіналізації та вербалізації при перекладі

Сучасні лінгвістичні дослідження в галузі перекладознавства демонструють постійний інтерес до аналізу особливостей перекладу лексико-семантичних одиниць, серед яких значне місце займають явища номіналізації та вербалізації. Ці мовні явища є важливим аспектом перекладу, оскільки їхня належність до певних структур може визначати спосіб вираження концептів і впливати на семантику та структуру тексту.

Вивчення номіналізації та вербалізації в контексті перекладу стає важливою метою у розумінні та визначенні механізмів мовного вираження. Номіналізація розпізнається як процес перетворення дієслів або прикметників на іменники, тоді як вербалізація, у зворотному напрямку, передбачає перебудову іменників на дієслова. Ці явища можуть виконувати важливі функції в тексті, а їх трансформації в перекладі можуть впливати на

зміст і структуру мовного висловлювання. При перекладі, перекладачеві слід особливо звертати увагу на те, яку ж саме трансформацію потрібно використати при передачі правильного семантичного значення речення. Адже передача змісту інформації є досить важливим елементом при перекладі тексту, метою якого визначається адекватне трактування повідомлення.

1.4.1. Поняття «номіналізація» у перекладі. Класифікація номіналізації та її головні риси в англійській мові.

Дотепер мало досліджень було присвячено питанню номіналізації у сфері перекладознавства та лінгвістики. Існують лише окремі спостереження стосовно тенденцій номіналізації, спостерігаємих у перекладах синтаксичних структур з англійської на українську та навпаки. Термін «номіналізація» відсилає до розширення використання назв, таких як іменники, прикметники та їх еквіваленти, пониження саме вживання значущих дієслів, дієслівних конструкцій та прислівників. Також до номіналізації відноситься використання іменникових односкладових речень, аніж використання речень, що містять дієслова. Для того щоб не піддаватися обліку мови в цілому, важливо враховувати багаторазовість їх вживання, що значно залежить від індивідуального стилю автора. Номіналізація дієслівних форм «пояснюється тим, що українській мові не властиві англійські дієслівні структури з десемантизованими словами у функції зв'язок і складні аналітичні конструкції, утворені на основі дієслівного центру. Тому буквальний переклад подібних конструкцій може призвести до перевантаження синтаксису українського речення і порушення норм української мови» [24, с. 142].

Трансформація номіналізації відіграє важливу роль серед граматичних трансформацій, які використовуються для забезпечення адекватності перекладу між англо-українськими та українсько-англійськими мовними паралелями. Варто зазначити, що, навіть нещодавно, сам термін «номіналізація» знайшов широке використання завдяки працям лінгвістів та

перекладознавців, зокрема В.І. Карабана, К.А. Кузьміної, О.В. Борисова, І.Р. Вихованець, О.К. Безпояско та ін. Сучасні наукові праці, присвячені теорії та практиці перекладу, відзначають важливість врахування функціонального стилю або жанру текстів вихідної та цільової мов. В.В. Коптілов наголошує на «розвиненій теорії художнього перекладу та його завданні – вдосконаленні мистецтва перекладу, дослідженні творчого процесу перекладу літературних творів та розробці принципів аналізу і критеріїв оцінки» [15, с. 125].

Транспозиції у перекладі художніх текстів будуть мати риний результат, ніж у перекладі текстів інших стилів та жанрів. Особливість полягає у тому, що художні твори не обмежуються інтелектуальною передачею інформації, але також мають експресивно-емоційний вплив на читача, створюючи специфічні ефекти та враження, що ґрунтуються на експресивно-емоційній забарвленості контексту. Лінгвісти відрізняють стиль художньої літератури та наукового стилю викладу, поділяючи писемну мову на дві великі групи: форми мови художньої літератури та форми ділової мови. Таке протиставлення підтримують інші дослідники, такі як І.Р. Вихованець, В.І. Карабан, К.А. Кузьміна та ін. У процесі порівняння мови вихідної інформації і інформації, яка вийшла у результаті перекладу, «розкрити та зрозуміти можна внутрішній механізм перекладу, визначити еквівалентні одиниці та виявити трансформації, які необхідно виконати для досягнення не лише смислової, але й стилістичної адекватності перекладу, що має велике значення при перекладі художніх текстів» [21, с. 67].

У своїй праці К.А. Кузьміна фокусується на перетворенні номіналізації разом із всіма можливими проміжними етапами. Вона вказує на те, що створення виключно номінативних речень є останнім та рідко зустрічається етапом у процесі трансформації.

Фігурує проведення досить обширного дослідження трансформацій номіналізації в англійській мові. Однак опис різних правил перетворення предикативних конструкцій з предикатами, зосереджується виключно на

відображені аспектах структурного характеру її застосуванням заміни частин мови на номінативні конструкції не приділяючи уваги їх семантичним та стилістичним особливостям. З точки зору перекладознавства такий аналіз є доцільним у дослідженні семантичних і стилістичних особливостей номіналізованих структур. Особлива увага приділяється стилістичним функціям англійських номінативних структур.

Існує теорія у якій номіналізація є передумовою виникнення іменника з іншої частини мови саме тому, що «вже стародавні греки виявили центральне значення імені та дієслова серед інших мовних компонентів, які взаємодіють між собою. Натомість Н.М. Раєвська та І.С. Сенюк відзначили взаємодію імені та іменних конструкцій із дієсловом та дієслівними конструкціями, що визначає стиль конкретного тексту» [цит. за 10, с. 66].

Існування антитези між іменником і дієсловом зумовлене внутрішньою природою цих частин мови та впливає з їхньої спроможності виражати протилежні й найвизначніші аспекти реальності. Іменник вказує на предмет, який є першоелементом всього наявного у світі, формою матерії. Дієслово, у відміну від іменника та прикметника, означає предмет у розгортанні. «Розбіжність між стилістикою дієслівних та номінативних конструкцій підкреслює неможливість збереження уваги на суттєвих сторонах об'єктивної дійсності, коли це передається дієсловом, а не іменною частиною мови» [8, с. 67]. Кожен лексичний компонент, що виконує роль іменника, класифікує факти, об'єкти, явища та дії за загальними категоріями з характерними ознаками, що є спільними для всіх подібних фактів, надаючи їм невід'ємні характеристики та ярлики. Дієслово в особовій формі завжди характеризує явища, що рухаються в часі і просторі, та завжди вказує на можливі зміни в майбутньому. Назва явища присвоюється, коли сутність її стає відомою людям і може бути використана для пояснення ряду подібних явищ. Іменник дозволяє розглядати об'єкти як предмети в формі назви, навіть коли йдеться про процеси. «Процес перетворення особових форм дієслова у віддієслівні іменники розглядається як «абстрактне позначення дії», тобто

вираження дії, що позбавлена конкретного суб'єкта. Порівнюючи дієслово з віддієслівним іменником, відзначається, що основна перевага іменників полягає в їх знеособленості. За думкою дослідників, у поезії номінативні форми використовуються для того, щоб читач міг уявити собі як себе, так і автора, а також третю особу, тоді як дієслово пов'язане з конкретною, реальною особою» [20, с. 125].

Переклад з використанням явища номіналізації несе у собі переваги статичності, під якою розуміється зосередження на фактах і глибині розкриття явища та його дії. Навіть віддієслівний іменник, хоча на глибинному рівні має динамічну семантику, є більш статичним порівняно з особовою формою дієслова, яка концентрує увагу на реальному виконавці дії. Деякі вчені пов'язують номінативні структури з лаконічністю, мовною економією та синтаксичною компресією. Однак вони зауважують, що ця лаконічність, властива науковим та іншим типам текстів, може робити їх важкозрозумілими для читача.

Деякі дослідники пов'язують номінативність із динамізмом мовлення, розглядаючи її як засіб нагнітаючи факти через лаконічні номінативні структури з вираженою стилістичною забарвленістю. «Такі тенденції до зростання номінальності в мовних структурах підкреслюють багатофункціональність та частотність використання номінативних утворень, а також свідчать про їхнє протиставлення дієслівному способу висловлення думки» [10, с. 68].

Характерним для мовного оформлення перекладів є використання різних видів заміни мовних елементів у творчій лабораторії перекладача. Ці трансформації, які в основному використовуються перекладачем інтуїтивно у його практичній роботі, мають обґрунтованість, і їх результат полягає в створенні високохудожнього літературного відповідника оригінальному тексту.

З іншого боку, домінуючою особливістю англійського мовлення є використання дієслів. Як зазначають дослідники, українська мова взагалі є

більш нахилена до використання іменників, нерідко при перекладі дієслова адаптуються у формі іменників. Наприклад:

*Then Ávila had gone through the man's wallet, **memorized** his home address and the names of his wife and two children [39, p. 139].*

*Після того Авіла переглянув уміст гаманця водія, у **пам'яті** заклалася його домашня адреса й імена дружини і двох дітей [38, с. 136].*

Нище зазначене речення показує часткову номіналізацію дієслова у іменник + дієслово.

*Prince Julián **will be tested** tonight, Garza thought, hurrying up the grand staircase toward the palace's royal apartments [39, p. 137].*

*На принца Хуліана сьогодні чекає **випробування**, — думав Гарса, поспішаючи в королівські покої величними сходами [38, с. 135].*

Після аналізу обраних пар англо-українських речень для виявлення основних напрямків міжмовної трансформації номіналізації було встановлено, що в художньому дискурсі цей процес досить часто використовується. Проте не всі перекладачі активно користуються цією стратегією, іноді залишаючи простіший, буквальний переклад. Давайте розглянемо деякі приклади з нашого емпіричного матеріалу та визначимо відповідні параметри трансформації номіналізації в художньому жанрі. «1. Тип міжмовної трансформації номіналізації: особове/допоміжне дієслово → іменник/прикметник. Цей вид міжмовної номіналізації є екстремальним на шкалі повнота/неповнота номінативних процесів» [19, с. 47]. Такі трансформації мають найвищий рівень, виявляючи заміну дієслівної особової форми англійського вихідного тексту іменником українською мовою у цільовому тексті. Основними чинниками цього типу трансформації вважаються, скоріше, жанрово-стилістичного характеру, ніж внутрішньомовного, оскільки сам контекст потребує необхідність та доцільність такої самозаміни:

*When I called Ambra, he said, she refused **to speak** to me [39, p. 138].*

Коли я зателефонував Амбрі, — промовив він, — вона відмовила у розмові зі мною... [38, с. 36].

У цьому прикладі транспозиція відбувається не тому, що в українській мові відсутній прямий еквівалент дієслова *to speak* (говорити), і не через те, що це дієслово не вживається в розмовно-побутовому стилі української мови. Вона відбувається через те, що буквальний переклад у цьому контексті трошки змінив би сенс українського перекладеного речення, а також його стильове відтінення.

*Tradition was that two lovers would come together on this bridge, inscribe their initials on a padlock, secure the lock to the bridge, and then throw the key into the **deep water**, where it would **be lost forever** — a symbol of their eternal connection [39, p. 140].*

*За традицією, закохані пари приходили сюди, писали свої ініціали на замку, чіпляли замок на міст — і викидали ключ у **Дунай**, звідки його **дістати вже неможливо**, на знак свого вічного зв'язку [38, с. 37].*

Як ми бачемо у перекладі речення перекладач надав більшої конкретики стосовно фрази *deep water*, яка перекладається як *глибока вода*, у назву річки *Дунай* чим об'єднав прикметниково-іменникову конструкцію у іменник власної назви.

Утворення міжмовної трансформації номіналізації можлива за типом «особове/допоміжне дієслово → іменник/прикметник/дієслово» [19, с. 47], простежується і в таких прикладах:

***I am a watchdog** — someone who does not appreciate those who try to conceal the truth from the public [39, p. 141].*

***Я спостерігач** — із таких сфер, де не люблять тих, хто намагається приховати правду від громадськості [38, с. 37].*

*BILBAO'S LA SALVE Bridge crosses the Nervión River in such close proximity to the Guggenheim Museum that the two structures often **have the appearance of being fused into one** [39, p. 142].*

Міст Ла-Сальве в Більбао перетинає річку Нервіон так близько до музею Гуттенхайма, що часто здається, наче будівля й міст становлять одне ціле [38, с. 38].

Не менш важливим є той факт, що «наявність міжмовної трансформації номіналізації, що, у свою чергу, вилучає англійських дієслова-зв'язки, полягає в тому, що український синтаксис не завжди має бути наявність допоміжного дієслова для вираження складного присудка, що обгрунтовано внутрішньомовними традиціями. Номінативність українського речення часто є поверхневою, оскільки дієслівний компонент впливає на семантику дієслівно-іменних фраз на глибинному рівні, тим часом як поверхневий синтаксис дозволяє опускати такі дієслівні елементи» [20, с. 89].

Номіналізація в міжмовній трансформації призводить до перетворення неособових форм дієслів у мові перекладу в номінативні фрази. В цьому контексті, частіше виникає трансформація дієприкметників, а рідше – інфінітивів. Міжмовна трансформація номіналізації, спрямована на усунення дієслівних форм у мові перекладу, призводить до того, що англійське дієслівне речення в перекладі стає номінативним, що логічно вписується в український дискурс.

The admiral had not donned this uniform in years—but it was a special night, and earlier, as he walked the streets of this unknown town, he had enjoyed the favorable looks of women as well as the wide berth afforded him by men [39, p. 22].

Адмірал уже кілька років не вбрав білого кітеля, але той вечір був особливим, і раніше, йдучи вулицями цього незнайомого міста, чоловік тішився з того, як захоплено поглядають на нього жінки й розступаються чоловіки [38, с. 5].

Термін «номіналізація вважається розширенням використання імен (іменників, прикметників та їх еквівалентів, особливо іменників зі значеннями), шляхом зменшення частоти вживання значенневих дієслів, дієслівних словосполучень та прислівників. Загалом, номіналізація також

включає в себе використання односкладових іменникових речень замість речень, що містять дієслова. Їх частота значно залежить від індивідуального стилю автора і не підлягає загальній оцінці для всієї мови» [6, с. 76].

Використання номіналізації при перекладі з однієї мови на іншу вимагає конкретного розмежування феномену «номіналізації», адже, за дослідженнями лінгвістів та перекладачів, виділяють повну номіналізацію та неповну номіналізацію. Кожна із цих трансформацій, у свою чергу, теж поділяється на різновиди. Якщо розглядати транспозицію повної номіналізації, то тут ми маємо розрізнити такі різновиди як трансформація особових форм дієслова англійської мови в українській слова категорії стану, відомі як предикативні прислівники (наприклад, *можна, треба, шкода, бачити, чути*). Слова, які можна віднести до категорії стану зазвичай беруть на себе роль присудка у реченні і можуть керувати відмінковими формами іменників. Це дозволяє їм мати тісний зв'язок з дієсловом, особливо коли вони походять від дієслова, наприклад, *бачив* або *зрозумів*. У таких випадках вони зберігають свої дієслівні функції як на синтаксичному, так і на семантичному рівнях. «Найхарактернішими ознаками партикуляції є неможливість утворювати словосполучення і виступати членами речення, а також набуття прислівниками нової функції – здатності певним чином обслуговувати слово, словосполучення, речення, надавати їм додаткових відтінків» [3, с. 6]. Однак повну номіналізацію можна розпізнати лише на поверхневому рівні, коли цей зв'язок виявляється. Давайте розглянемо приклад речення:

I'm sorry, sir, but our host tonight, Mr. Edmond Kirsch, has asked that everyone wear a headset [39, p. 28].

*Шкода, пане, але сьогоднішній господар заходу пан Едмонд Кірш сказав, що усім **потрібно** надіти аудіопристрої* [38, с. 6].

Як ми можемо зрозуміти транспозиція повної номіналізації була використання, адже англійське висловлювання *I'm sorry* передається українським словом, що позначає стан з предикативно-дієслівним

функціонуванням *шкода*, окрім того, ми спостерігаємо, що перекладач використав давання до конскрукції *has asked that everyone* модального слова *потрібно*.

Кембриджський тлумачний словник зараховує «англійські модальні дієслова до категорії допоміжних дієслів, що доповнюють зміст основного дієслова (надають йому значення необхідності, можливості дії тощо)» [30, с. 864]. Беремо до уваги те, що при передачі англійських модальних дієслів при перекладі на українські предикативні прислівники, відбувається заміщення англійських модальних елементів, які мають більш чітко виражені дієслівні характеристики, українськими модальними елементами, які мають менш явно виражені дієслівні характеристики. Тобто, можемо дійти висновку, що модальні дієслова виявляються меншовартісними у порівнянні із семантичним, так і в граматичним планом їх змістовне значення набувається лише у поєднанні із смисловими дієсловами.

I need to leave [39, р. 24].

Мені **треба** йти [38, с. 6].

Українські відповідники цих модальних дієслів не проявляють самостійності на семантичному рівні. Однак, на «граматичному рівні вони виступають як повноцінні прислівники» [21, с. 102], як показано у прикладі *I need ... (to do what?)* – мені треба...(що робити?).

Your audio guide will alert you when it is time to go upstairs to the auditorium [39, р. 29].

Ваш аудіогід попередить вас, коли треба буде йти нагору, до зали [38, с. 7].

Знову ж таки, ми бачемо заміну конструкції *it is time*, що визначається часовою рамкою, на модальне *треба*. У цьому контексті вони виконують функцію присудка в реченні, виражаючи не іменні, а дієслівні характеристики. Таким чином, можна дійти до висновку, що граматична класифікація англійських модальних дієслів, таких як *must, could, need* і т.д.,

які є дієсловами, визначає їхню семантику в реченні і робить їх більш динамічними у порівнянні з українськими *треба, можна, немає потреби*.

Взаємодія англійської та української мов визначає той факт, що різні категорії англійських конструкцій, які включають дієслова-зв'язки, також можуть піддаватися процесам номіналізації або вилучення.

Tonight, the cheery voice continued, you may feel free to meander as you wish, anywhere you like, and I'll endeavor to enlighten you as to what it is you're viewing [39, p. 29].

*Сьогодні, — бадьоро продовжив голос, — просимо вас почуватися вільно, ходити де і як вам забажається, а я постараюся пояснити **те**, що ви побачите* [38, с. 20].

Конструкція *to be* у теперішньому часі просто відкинута автором, проте застосовується вказівний займенник *те*.

Тепер давайте перейдімо до неповної номіналізації при трансформації при перекладі. Власне, «повна номіналізація у процесі англійських складних синтаксичних конструкцій не може відбуватися дуже часто з неособовими формами дієслова, такі конструкції, як ми можемо побачити, формуються навколо дієслова-присудка як основного елемента у реченні. Звідси випливає, що в перекладі англійський складений присудок, який має тенденцію до ускладнення за допомогою різних інфінітивних, герундійних, дієприкметникових конструкцій, найчастіше підлягає спрощенню тоді, коли деякі з його елементів виявляються надлишковими з точки зору граматичних і стилістичних норм української мови» [цит. за 24, с. 146]. «Англійські інфінітивні конструкції становлять собою складені дієслівні присудки, що містять дієслово-присудок в особовій формі або модальне дієслово й одну чи кілька інфінітивних форм» [цит. за 24, с. 312].

We used to do this as kids, but somewhere along the way, we stopped [39, p. 77].

Удруге за сьогоднішній вечір він зупинився від несподіванки [38, с. 93].

У реченні спостерігається саме повна номіналізація частин мови *used to do* перекладається як *удруге*, далі ми бачемо, що вся перша частина речення перекладається *Удруге за сьогоднішній вечір він*, де спостерігається і заміна займенника множини на займенник третьої особи *we – він*.

Заміну, яку ми можемо виділити у англійських інфінітивних конструкцій українськими універбами виникла через несумісність між структурою складених дієслівних присудків англійської та української мов, яка передається за правилом «особова форма дієслова + інфінітив». Важливо відзначити, що в таких англійських конструкціях, аналогічно українським, ключове змістовне навантаження переходить на слово-інфінітив.

Отже, в англійському тексті оригіналу стилістичне підсилення відбувається на синтаксико-семантичному рівні через дві дієслівні форми, в той час як в українському перекладі це підсилення передається за допомогою однієї форми дієслова на лексико-семантичному рівні.

I need to keep him in the dark, Valdespino thought, just a bit longer [39, p. 367].

Треба ще трохи потримати його в невіданні, — думав Вальдеспіно [38, с. 333].

У останньому ж реченні в англо-українському перекладі конструкції *need + to keep + him in the dark* дединамізація відбувається шляхом виключення українського перекладу підмета *І*. Це є результатом доперетворення англійського лексико-граматичного виразу *I need to keep* на український варіант *треба*. У виборі вилучення підлягають з менш виразним смисловим змістом дієслова, оскільки їхня основна функція полягає в структурному оформленні такої конструкції. У аспекті семантики в разі транспозиції частин мови «можливе як збереження загального значення лексичної одиниці тексту оригіналу, так і певні зміни у значенні» [16, с. 102]. Ш. Баллі чітко протиставляв «транспозицію функціональну і транспозицію семантичну. У першому випадку спостерігається зміна

синтаксичної функції знака, у другому – паралельно зміні функції знака виникає нове лексичне значення» [29, с. 130–131].

Якщо ж говорити про спрощення конструкцій з модальними дієсловами, то в українській мові складені дієслівні конструкції також існують вони називаються: «модальне дієслово + інфінітив» (ти мушиш робити свою роботу). Однак між англійськими й українськими модальними дієсловами функціональна невідповідність на певних мовних ділянках може призвести до вилучення у перекладах з англійської в українських:

*Erected on a mountaintop eight miles north of the monastery of El Escorial, the massive cement cross soars a bewildering five hundred feet in the air above a barren valley, where it **can be seen** from more than a hundred miles away* [39, p. 347].

*Розташований на вершині гори на північ від монастиря Ескоріал, масивний бетонний хрест височить на дивовижні сто п'ятдесят метрів над безлісою рівниною, і він **розглядається** навіть із відстані понад півтори сотні кілометрів* [38, с. 403].

Як видно з вище зазначених прикладів, англійські модальні дієслова надають ще більше динаміки реченням, які вже і так є динамічними завдяки чітко структурованим пасивним конструкціям з обов'язковим підметом і присудком. Український переклад не відзначається семантичною динамікою не лише через вилучення зайвого з точки зору стилістики української мови модального дієслова, а й через типовий відсутній структуризації українських речень.

1.4.2. Поняття «вербалізація» у перекладі. Класифікація вербалізації та її головні риси в англійській та українській мовах.

У відмінності від англійської та української мов, «розділення між іменними, або, як їх іще називають, номінативними та вербальними формами відбувається за допомогою вираження предикативності. Під предикативністю розуміється відношення висловлювання до дійсності, до часу, вираження мети висловлювання стосовно особи-адресата висловлювання» [32, с. 206].

«До засобів предикативності відносять: структуру речення, його лексичний склад, морфологічне та синтаксичне вираження мети спілкування, модальність, час і особу» [31, с. 299]. Як правило, «предикативність виражається дієсловом» [23, с. 70]. Однак, як доводить С.Є. Максимов, «ознаки предикативності не обов'язково повинні виражатися тільки дієсловом, хоча воно справедливо вважається найяскравішим носієм предикативних ознак: дієслово виявляється їх носієм виключно тому, що дієслово єдине з усіх частин мови пристосоване лише до ролі присудка. Разом із тим дієслово в цій праці розглядається як один із виразників присудка» [22, с. 207]. Лінгвіст звертає нашу увагу, що серед граматичних категорій дієслова можна виокремити загальнопредикативні й спеціальні вербальні граматичні категорії, причому «відсутність останніх не дає можливості говорити про наявність дієслова» [22, с. 223].

Вивченням та аналізом категорій дієслів і предикативності займалися відомі мовознавці, що дає нам можливість погодитися з висновком, що «...в особових формах дієслова морфологічне вираження мають категорії особи, часу й модальності, з якими пов'язане поняття предикативності як суттєвої ознаки речення» [26, с. 227]. Таким чином, В.М. Ожоган у своєму висловленні стверджує, що категорії, які були вказані вище, а саме особа, час і модальність, є загальнопредикативними, так як вони виступають характеристиками речення. Такої ж думки притримуються і І.Р. Вихованець: «відтінки модальності і види, включення часового аспекту підсилюють відтінки дії у вираженні стану (роблять присудок більш вербальним» [3, с. 107]. «До головних категорій, в яких предикативність виражається граматично, прийнято відносити модальність, час, особу ... граматичні категорії дієслова» [20, с. 38].

Слід зазначити, що «питання про наявність характерних граматичних категорій дієслова розв'язується у кожній мові по-своєму» [4, с. 210]. Визначимо спеціальні вербальні категорії в англійській і українській мовах шляхом порівняння простого дієслівного присудка та іменного складеного

присудка з дієсловом-зв'язкою, оскільки «зв'язка не стільки служить єднальною ланкою між підметом і присудком, скільки виконує предикативні функції в середині самого присудка з іменними й віддієслівними формами, що позбавлені показників присудковості» [4, с. 185], тобто містить у собі загальнопредикативні граматичні категорії. Внаслідок проведеного контрастивного та трансформаційного аналізу особового дієслова у складі простого дієслівного присудка й дієслова-зв'язки у складі іменного складеного присудка з'ясувалося, що в англійській і в українській мові до загальнопредикативних граматичних категорій належать: категорія способу, часу, особи, а до спеціально вербальних – категорії виду та стану. Для англійської мови і української мови характерна ознака двох форм дієслова: (особова форма і не особова форма), які характеризуються категорією виду і категорією стану. Відповідно для визначення категорії виду та її відношення до рівнів формотворчого або ж лексичного. «Англійський дієприкметник II передається, як правило, українською особовою формою дієслова, оскільки, коли дія означає перехід у якісно або кількісно новий стан, в українській мові звичайно використовується предикат дії, тоді як англійська мова, за оцінками мовознавців» [17; 24].

Отож ми можемо підсумувати, що «вербальність – це характеристика речення, що відбиває наявність у ньому дієслівних словоформ, які характеризуються спеціальними вербальними граматичними категоріям» [13, с. 97]. Характеристики, пов'язані з дієслівними елементами речення, допомагають вичерпно розглядати різні рівні вербальності у присудках та дієслівних конструкціях речення.

Трансформація вербалізації, у свою чергу, теж поділяється на два способи: 1) перетворення вербалізації при перекладі слова, яке прямо використовується в структурі оригінальної мови (експліковані слова) 2) перетворення вербалізації при перекладі слів, які використовуються в глибинній структурі речення оригіналу і вимагають пояснення в перекладі

(імпліковані слова) *She gave him a cold shoulder.* — *Вона не взяла його телефонний дзвінок.*

До складу першого способу передачі смислу речення відносять трансформацію іменника та прикметника. Давайте розглянемо приклади перекладу речень з використанням вербалізації експлікованих слів:

Feeling confident that his terrified Uber driver would obey orders, Ávila lowered his pistol [39, p. 134].

Впевнившись, що нажаханий таксист буде виконувати всі його команди Авіла опустив пістолет [38, с. 158].

У прикладі ми можемо спостерігати результат застосування вербалізації іменника і дієприкметника I *Feeling confident* у дієприслівник *впевнившись*.

До уваги потрібно взяти і зміни форм слів в межах конкретної частини мови, коли ступінь вербальності зростає. Це має відношення, у більшості випадків, до перетворення неособових дієслівних форм, які, при вербалізації, стають особовими дієслівними формами. Порівняймо:

*Almost immediately after **entering** the Uber vehicle, Ávila had drawn his pistol and pressed it against the head of the **trembling** driver* [39, p. 134].

*Сівши в машину Авіла майже одразу витяг пістолет і приставив до голови **переляканого** водія* [38, с. 158].

Також ми не можемо вказати, що конструкція «of the trembling» перекладається на українську мову прикметником «переляканого» що і підтверджує те, що перехід іменникових конструкцій у прикметники теж займають важливе місце при транспозиції.

Базуючись на результатах дослідження ми можемо дійти висновку, що для трансформації вербалізації характерним є перехід в структурі речення, де підмет переходить у присудок:

*For decades, Prince Julián had done an admirable job of **performing** his bland ceremonial duties, **deferring** to his father on matters of politics and never once **tipping** his hand as to his personal beliefs [39, p. 137].*

Десятиліттями принц Хуліан пречудово **виконував** свої суто церемоніальні обов'язки повністю **відступивши** батькові політичну діяльність і ні словом не **виказуючи** власної думки [38, с. 161].

Коли ми говоримо про «класифікацію трансформації вербалізації, яка охоплює всі аспекти мови, до уваги береться взаємодія між «мовою» і «мовленням». Розрізняють переклад мовними відповідниками (маються на увазі регулярні словникові еквіваленти) та мовленнєвими відповідниками, тобто варіантними співвідношеннями (їх вибір залежить від контексту та стилю мови)» [2, с. 115]. У процесі передачі інформації на іншу мову, «мовними відповідниками перекладаються іменники, що виражають поняття в яких передається все те, що людина пізнає органами чуття та прислівники *aglitter* (adv.) – у блиску, виблискуючи; *anyhow* (adv.) – щоб там не було» [27, с. 203]. «Мотивовані мовленнєві відповідники поділяються на регулярні, що часто використовуються для опису певних ситуацій (узусні варіантні відповідники), та нерегулярні, що являють собою okazіональні відповідники, зумовлені контекстом» [2, с. 115].

*Garza knocked again, **feeling rising concern** when he again got no answer [39, p. 137].*

Гарса постукав знову і вже **збентежився**: відповіді не було знову [38, с. 161].

У прикладі розглядається дієприкметникова конструкція у поєднанні з іменником *feeling rising concern*, яка піддається повній вербалізації і перекладається дієсловом *збентежився*.

*Given the night's events, it **seemed incomprehensible** that Julián's thoughts were on his relationship with Ambra — an engagement that had been strained right from its poorly conceived beginnings [39, p. 138].*

З огляду на події вечора **важко було повірити**, що Хуліан думає передусім про стосунки з Амброю які були напруженими від свого не дуже доречного початку [38, с. 162].

У цьому прикладі спостерігається заміна прикметника *incomprehensible* на прислівник та неособове дієслово *важко повірити*, окрім цього у другій частині речення автор перекладу застосував антонімічний переклад з використанням частки *не*.

Отже, транспозиція частин мови за допомогою номіналізації та вербалізації відбувається досить часто. В основному при перекладі спостерігається транспозиція різних частин мови в дієслівні та іменні форми. Якщо ж говорити про переклад іменних форм, то, як було вже зазначено вище, в такому випадку присутня саме номіналізація іменників у дієслова чи інші частини мови. Проте, необхідно пам'ятати про особливості застосування повної та неповної номіналізації під час перекладу з англійської мови на українську.

Висновки до Розділу 1

Транспозиція частин мови – зміна граматичного значення мовного знаку, при цьому мовний знак зберігає власне семантичне значення, проте переходить у функцію прикметника, іменника, займенника, прислівника, дієслова цільової мови, до якої в оригінальному тексті цей знак не належить. Причиною таких перекладацьких трансформацій виступає саме невідповідність у системах двох мов, де за основою метою виступає саме передача повної, по можливості, відповідності інформації похідного тексту у процесі перекладу. Застосування транспозиції як перекладацької трансформації спровоковано різними причинами морфологічного, словотворчого, стилістичного та граматичного характеру, які впливають на процес заміни однієї частини мови на іншу. З точки зору морфологічного та словотворчого дослідження, транспозицією називають і процес, коли слово оригінального тексту змінює свою граматичну категорію через додавання

різного виду афіксації, в результаті лексична одиниця змінюється, але семантичне значення зберігається, як і зберігається смисл сказаного у мові оригіналу. Заміна лексем конкретних частин мови у англійському тексті одночасно може відбуватися разом із заміною членів речення. Важливою складовою змісту передачі інформації при транспозиції можуть зазнати змін не лише лексико-семантичне значення слів, але і їхні граматичні особливості, у яких, наприклад, англійський додаток входить в роль присудка в українському реченні. Така зміна може вплинути на структуру мовного оформлення певної одиниці у мові перекладу. Для англійської мови відношення слова до певної частини мови становлять додавання суфіксів. Через наявність конкретної суфіксації у слові ми можемо визначити до якої частини мови належить таке слово у тексті оригіналу, щоб створити відповідний еквівалент на мові перекладу.

Основними засобами процесу пертворення частин мови є використання явища номіналізації та вербалізації. Наявність системно-мовних причин формулюють невідповідності у функціонуванні двох мов. Така тенденція відбувається через те, що українська мова розуміється як мова у якій переважає синтетична будова, а англійська більш аналітичної будови. Процес номіналізації може відбуватися повністю, або ж частково. У першому випадку ми розуміємо процес повної заміни дієслівних елементів у реченні на іменні елементи, Якщо ж говорити про часткову номіналізацію, то цей процес охоплює лише зменшення використання дієслівних елементів у реченні, проте не замінює їх повністю. З приводу явища вербалізації, то тут спостерігається процес заміни іменних форм англійської структури речення на дієслівні з використанням дієприкметникових та дієприслівникових зворотів, наявності інфінітива чи просто особових та неособових форм дієслова в українському тексті. У процесі роботи також було сформульовано гіпотезу стосовно заміни іменників англійської мови на дієслівні форми української мови, яка описує явище вербалізації англійських іменних та прикметникових форм.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ ТИПІВ ТРАНСПОЗИЦІЙ В ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

У англійській мові переважає наявність сталого порядку слів у структурі речення і відповідно до такого розміщення морфологічні елементи займають відповідну позицію у реченні. Механізм перенесення мовних компонентів на мову перекладу – це складний процес, який включає в себе когнітивні аспекти та різні лінгвістичні аспекти, метою яких є ефективна передача змісту тексту. Важливо враховувати, що численні труднощі постають перед перекладачем через цей процес, пов'язаними з різницею у синтаксичних, семантичних та культурних особливостях мов.

Морфологічні відмінності між українською та англійською мовами створюють виклики для перекладача, які вирішуються за допомогою морфологічних трансформацій. Всі категорії частин мови класифікуються ті, що відображають ознаки, процеси та об'єкти можуть викликати в перекладі заміни між різними категоріями та в межах однієї категорії. За частіше немає значущої різниці у виразі того ж самого змісту за допомогою іншої мовної форми. У процесі переходу відбувається заміщення предмету на ознаку, також можлива заміна стану на предмет. Явище художнього перекладу виявляє об'єднання літературних та мовних аспектів, у якому можливі певні неточності в передачі смислу у відступах, з метою збереження художності оригіналу. Наш аналіз показав, що в текстах можуть застосовуватися транспозиції частин мови художньому перекладі, у якому мають бути враховані як жанр, стиль, а також невід'ємною частиною є розуміння та відтворення ідіостилю письменника і перекладача. Відступ від змісту оригіналу порівняно з перекладом текстів інших жанрів може мати лише жанр художньої літератури адже саме у цьому жанрі можливо задіяти різноманітні типи трансформацій і транспозицій при перекладі. Тенденція надавати текстам у художньому перекладі оригіналу більш виразний емоційний відтінок і стилістичне забарвлення, порівняно з текстами вихідної

мови. Для надання тексту перекладу унікального стилістичного відтінку нейтральні слова можуть бути замінені виразними та стилізованими відповідниками в оригіналі на цільовій мові. Важливим елементом становить розуміння та використання інтерпретацій значень, які акцентують увагу на зміні структури лексичного значення одиниці, яка трансформується під час перекладу. Таким чином, семантика результативної одиниці транспозиції може бути або чисто транспозиційною, або ускладненою зміною лексичного значення.

На сьогодні у галузі перекладознавства відомі деякі основні типи, які характеризуються як транспозиція. Серед таких виділяють заміну дієслів, іменників, прикметників, прислівників та займенників (*додаток А*). У процесі перекладу частиномовні одиниці змінюють свою граматичну категорію і морфологічну одиницю, так як кожна частина мови, яка розташована у реченні впливає на іншу частину. Транспозиції можуть піддаватися і службові частини мови, такі як прийменник, сполучник і частка. У реченні англійської мови і української мови кожна частиномовна транспозиція повторює взємозв'язок, але вже у своїй системі мови. Одними із провідних частин, які найчастіше перетворюються на іншу становлять прикметники, дієслова, прислівники, а також іменники.

2.1. Транспозиція дієслів у перекладі на українську мову

Перекладацької трансформації, а саме транспозиції найбільше зазнають дієслова, які є предметом постійного дослідження. В англійській мові як і в українській дієслова виражаються багатьма граматичними формами, тому трансформація вербалізації займає досить велику частину у процесі перекладу.

Згідно до визначення, вербалізація неособових форм дієслова включає переклад таких форм за допомогою особових дієслівних форм. Цей вид вербалізації широко застосований задля перенесення і заміни не особових

форм англійського дієслова. У разі застосування транспозиції в реченні перекладу розкривається саме дієслівна природа неособових форм дієслова, а іменні характеристики зменшуються або зникають. Граматична будова, а також норми мови формують такі зміни у реченнях, до прикладу може слугувати саме брак предикативного комплексу, представленого у реченні української мови. У функції обставини в деяких випадках дієприкметник І доцільніше перекладати не дієприкметником чи дієприслівником, а особовою формою дієслова в будові підрядного речення або, як ще один спосіб такого поділу, однорідним до дієслова-присудка дієсловом, що застосовує сполучники *i, a, й, або, та* для об'єднання простих речень:

*This timeless sanctuary in Catalonia, Spain, had endured the relentless pull of gravity for more than four centuries, never **slipping** from its original purpose: to insulate its occupants from the modern world* [39, p. 10].

Ця невідвладна часові святиня в Каталонії, що в Іспанії, витримує невблаганне земне тяжіння вже понад чотири століття і не відступає від первинного призначення — відгородити своїх мешканців від сучасного світу [38, с. 11].

У реченні словосполучення *never slipping* не перекладається звичним дієприслівником, натомість вона заміненна використанням особового дієслова *не відступає* у поєднанні сполучника *i*, який об'єднує дві частини речення в одне.

*Ambra's flashes of unguarded candor were **startling** to Langdon, and yet also utterly **captivating*** [39, p. 158].

*Раптова щирість Амбри Ленгдона і **стривожила**, і **зачарувала*** [38, с. 186].

Коли аналізувати цей приклад, то і тут ми таки спостерігаємо додавання сполучника *i* у двох випадках, а також зміну конструкції з *-ing* закінченням на неособові дієслова.

*All at once, Langdon heard some noise of **pinging** his phone began **vibrating** as a backlog of messages from this evening began pouring in* [39, p. 159].

*Раптово телефон Ленгдона почав **бринькати** й **вібрувати** —стали завантажуватись усі повідомлення, пропущені за вечір [38, с. 186].*

Також, транспозиція може бути без надання реченню великої синтаксичної зміни у структурі речення, де дієприкметник I переходить у особову форму дієслова. Давайте розглянемо такі приклади:

*Ambra reached inside the pocket of Langdon's tails jacket and pulled out Edmond's turquoise-covered phone, **flicking** it on [39, p. 159].*

*Амбра вийняла з кишені Ленгдонового фрака бірюзовий телефон Едмонда і **увімкнула** його [38, с. 188].*

*Winston has been trying to reach us, Ambra said, **staring** into the glow of Kirsch's cell phone [39, p. 159].*

*Вінстон намагався тобі зателефонувати, — сказала Амбра, і **подивилася** на світло телефона Кірша [38, с. 188].*

Інший приклад перекладу показує не одну, а дві перекладацькі трансформації: по-перше, зустрічається поділ складнопідрядного речення на прості; по-друге, дієприкметники переходять у дієслова, що виступають присудками:

*For weeks after the attack, Ávila did not leave his home, **laying trembling** on his couch, consumed by an endless waking nightmare of fiery demons that dragged him into a dark abyss, shrouding him in blackness, rage, and suffocating guilt [39, p. 162].*

*Кілька тижнів після того страшного випадку Авіла не виходив з дому. **Лежав** на дивані й **тремтів**, охоплений нескінченним жахливим сном наяву: вогненні демони тягли його в темну прірву, огортали чорнотою, гнівом і задушливою провиною [38, с. 190].*

Нище зазначене речення показує часткову номіналізацію дієслова у іменник + дієслово.

*Prince Julián **will be tested** tonight, Garza thought, hurrying up the grand staircase toward the palace's royal apartments [39, p. 137].*

На принца Хуліана сьогодні чекає випробування, — думав Гарса, поспішаючи в королівські покої величними сходами [38, с. 135].

When I called Ambra, he said, she refused to speak to me [39, p. 138].

Коли я зателефонував Амбрі, — промовив він, — вона відмовила у розмові зі мною... [38, с. 36].

Такий приклад відтворює процес номіналізації, коли дієслово стає іменником, що становить 10,5% (додаток Б). Зрозуміло, що інфінітив виконує функцію додатка і на перекладі ця функція зберігається.

Використання прислівника замість дієслова не є широко поширеним явищем транспозиції, проте такий переклад подібних конструкцій становить 5,2% випадків у перекладі.

I have served the cause, he thought [39, p. 134]

Я добре зробив свою справу, — подумав він [38, с. 35].

Переклад фрази *have served the cause* як *добре зробив свою справу* свідчить про використання перекладачем прийому семантичного розвитку і додавання. Зміст тексту загалом не страждає від цього. Проте, у цьому реченні спостерігається транспозиція дієслова *have served* у прислівник та дієслово *добре зробив*. В оригіналі дієслово виконує функцію присудка, в той час як український переклад використовує прислівник у функції обставини.

Дієслівні значення не зберігають конкретики при перекладі дієприкметника II, так як він краще відображає означення предмета, а ніж його дію чи стан. Проте у деяких випадках ми можемо зазначити, що ця форма виражає не так дію як стан предмета. У випадках коли дія змінюється у кількісно якісний стан, тоді на українській мові доцільніше використати особову форму дієслова. Така зміна в українському реченні функціонує як предикат дії, на відмінно від англійської, у якому дієприкметник II виступав як предикат стану. У порівнянні з англійською та українською мовами у реченні цільової мови дієприкметник II функціонує як дієслово-присудок, а в мові оригіналу він функціонував як додаток, обставина чи означення.

*The abyss is purgatory, a nun whispered beside him, one of the hundreds of grief counselors **trained** by the Church to assist survivors [39, p. 162].*

*Провалля — це чистилище, — шепотіла до нього монахиня, **навчена** розраджувати тих, хто пережив катастрофу [38, с. 190].*

***LOCATED ON THE** ground floor of the Madrid palace, the royal library is a spectacularly ornate suite of chambers **containing** thousands of priceless tomes, including Queen Isabella's illuminated Book of Hours, the personal Bibles of several kings, and an iron-bound codex from the era of Alfonso XI [39, p. 166].*

*Королівська бібліотека, **розташована** на першому поверсі мадридського палацу — то пишно оздоблена анфілада кімнат, **де стоять** тисячі безцінних книг, зокрема ілюстрований Часослов королеви Ізабелли, особисті Біблії кількох королів і оправлений у залізо кодекс часів Альфонсо XI [38, с. 194].*

У реченні привертає увагу для подальшого аналізу перекладу, оскільки в ньому спостерігається цікавий феномен – транспозиція дієприкметників I та II форм спостерігається у другому прикладі, як ми бачемо, дієприкметник II *located* перекладається у дієприкметник минулого часу, у той час як дієприкметник I форми переходить у особове дієслово *стоять*. Ці різні види транспозицій ускладнюють вивчення та розуміння механізмів перекладу у цьому контексті.

Форма герундія в українській мові не існує, тому його досить важко передати у цільовій мові. Найчастіше його форма виражається за допомогою інфінітива, особовою формою дієслова, іменника чи дієприслівника.

*Garza snatched the screen and found himself **looking** at a second photo of navy admiral Luis Ávila [39, p. 167].*

*Гарза вихопив екран і виявив, що **дивиться** на другу фотографію адмірала флоту Луїса Авіли [38, с. 195].*

Як ми бачемо, герундій *looking*, що може перекладатися іменником «перегляд», вербалізується у особове дієслово *дивиться*.

*He killed thousands of his opponents before **seizing** total control of the country in 1939 and proclaiming himself El Caudillo — the Spanish equivalent of the Führer [39, p. 167].*

*Він знищив тисячі супротивників, доки **не захопив** повний контроль над країною в 1939 році й проголосив себе каудильйо — по-іспанськи це те саме, що фюрер по-німецьки, тобто вождь [38, с. 197].*

Такий приклад демонструє використання дві перекладацькі трансформації, а саме герундій *seizing*, що можна перекласти іменником *перед захопленням* перекладається особовим дієсловом і у той же час перекладач використовує трансформацію антономічного перекладу *seizing* – *не захопив*.

*In addition to a **deepening** religious rift, Spain faced a political crossroads as well [39, p. 167].*

*В Іспанії не лише **посилювалося** релігійне розшарування. Країна також опинялася на політичному роздоріжжі [38, с. 197].*

У реченні мови оригіналу ми спостерігаємо складносурядне речення, проте у мові перекладу автор розділяє речення на два і як результат фраза *to a deepening religious rift* перекладається дієсловом *посилювалося*.

Відображення одного із способів вираження дії або стану, представляється застосування та самозаміни герундія з підметом. У англійській мові такі конструкції існують і можуть бути використані для надання активного вираження суб'єкту в дії. Підмет, який передує герундію, може бути займенником або іменником у формі називного відмінка. Для грамотного процесу переходу однієї мови на іншу такі конструкції можуть вимагати використання підрядного речення зі сполучником *що* в українській мові, у якому дієслово особової форми заміняє конструкцію з використанням герундія, щодо займенника/іменника, то вони переходять у функцію підмета у реченні. Це дозволяє зберегти семантичну та синтаксичну структуру оригінального висловлення. Порівняймо:

*He saw me **looking with admiration** at his car [39, p. 167].*

Він помітив, що я милуюся його машиною [38, с. 197].

Перехід форми герундія в особову форму дієслова може обґрунтовуватися тим, що на відмінну від утворень форми віддієслівного іменника герундій більше пов'язується з дієсловами котрі функціонують і на граматичному рівні і на семантичному.

Переклад англійських речень, у яких частота використання герундія у мові оригіналу, часто зводиться до того, що така конструкція послаблюється в цільовій мові. Результат такого спрощення форм герундія стає те, що відбувається первне зміщення структури англійського та українського речень. Форма простого дієслівного присудка є результатом переходу від форми герундія, що у поєднанні з інфінітивною конструкцією функціонують як складений дієслівний присудок у англійському реченні.

Досить часто інфінітив у реченнях англійських художніх текстів входить до складних дієслівних присудків. «В українських перекладах, як правило, вони транспонуються в особову форму простого дієслівного присудка. Виконуючи в англійській мові функцію обставини, інфінітив часто транспонується в особову форму українського дієслова» [24, с. 142].

We need to return the plane to Barcelona,... [39, p. 177].

Нам потрібно повернути літак до Барселони ... [38, с. 201].

Ідея про транспозицію інфінітива впливає на структуру та складність речення в процесі перекладу. Це особливо актуально, коли англійський інфінітив виконує різні функції, такі як додаток, означення або обставина, і при його перекладі українською мовою відбуваються синтаксичні зміни, включаючи перехід до особової форми дієслова. Це може вплинути на структуру та зміст речення в цілому:

Siegel wanted nothing more than to take off, but he was still waiting for word from Edmond's assistant [39, p. 172].

Сітелю нічого так не хотілося, як нарешті злетіти, але він усе чекав дзвінка від асистента Едмонда. [38, с. 202].

Українське речення містить неособову форму дієслова *злетіти*, яка в перекладі на англійську мову у функцію обставини мети виступає фраза *to take off* виражена інфінітивом.

Поширене використання дієслівних форм без вказаної особи аргументується саме різницею у функціях дієслівних форм та їх синтаксична роль у реченнях різних мов. Результатом чого слугують особові і неособові дієслова, що однаково утворюють будову певних синтаксичних конструкцій. А для української мови використання неособових форм у реченні розуміються як зайвий елемент у синтаксисі. Неособова форма дієслова для української мови несе нульову наповненість інформацією, при цьому не полегшуючи речення.

Також частою практикою в українській мові виступає заміна англійських особових форм дієслова на неособові, зокрема, на дієприслівники, що становить 7% (додаток Б) випадків. Це призводить до змін у синтаксисі. Наприклад, в перекладі дієприслівник може бути включений до складу відокремленої обставини, вираженої дієприслівниковим зворотом, проте, у тексті оригіналу дієслово може виконувати функцію присудка.

Two minutes later, Langdon and Ambra had left the village and were hurrying along a deserted country road where stone farmhouses sat on acres of grassy pastureland [39, p. 173].

За дві хвилини Ленгдон з Амброю залишивши село, поспішили порожньою сільською дорогою, над якою середзелених пасовищ стояли кам'яні фермерські будинки [38, с. 204].

Модальні дієслова не можуть передати самі дії, але вони більше виражають абстрактні концепції, такі як доцільність, можливість, необхідність і включають в себе різноманітні емоції, такі як подив, сумнів, бажання, і багато інших. Зазвичай їх перекладають українською за допомогою модальних слів, що нараховує 21% (додаток Б) від усіх випадків використання. Така система використання модальних слів спровокована тим,

що в англійській мові модальність, яка виражає ставлення до дійсності, виражається через використання модальних дієслів, у той час як в українській мові ця категорія переважно виражається за допомогою модальних слів, оскільки модальних дієслів українською менше.

*And with the commander of the Royal Guard under arrest, these orders **must** be coming from higher up* [39, p. 250].

*А з огляду на арешт командора можна зробити висновок що накази, **мабуть**, йдуть згори* [38, с. 294].

*I know this **must** all seem very strange* [39, p. 291].

*І розумію, що все це, **певне**, здається дуже дивним* [38, с. 328].

Отже, з огляду на проведений аналіз перекладених речень, можемо дійти висновку, що у більшості випадків дієприкметники I і II форми, модальні дієслова, які мають більш емоційне навантаження, герундій та інфінітив у англійських текстах найчастіше перекладаються особовою формою на українську мову. Це спровоковано тим, що в українській мові не існує відповідників для передачі багатьох англійських конструкцій, ому перекладачі вдаються до їх заміни, при цьому використовуючи дієслівні форми. У трансформації дієслів, у більшій мірі відбувається перехід на особові форми дієслова – 37% (додаток Б) або у неособові форми – 26,3% (Дод. Б). При передачі змісту оригінального тексту найчастіше дієслова виступають як результат процесу транспозиції і займають 49% від усіх випадків.

2.2. Транспозиція прислівників у перекладі на українську мову

Використання прислівників у реченні є теж досить поширеними і становлять великий коефіцієнт вживаності як у англійському так і в українському текстах. Ця частина мови становить виконання різні функції в реченні. Вони можуть вказувати на час дії, наприклад: *yesterday* (вчора), *today* (сьогодні), *tomorrow* (завтра). Вони також можуть вказувати на місце

дії, наприклад: *here* (тут), *almost* (майже тут) *there* (там), *everywhere* (скрізь). Крім того, вони можуть вказувати на спосіб дії, наприклад: *quickly* (швидко), *slightly* (легко), *slowly* (повільно), *carefully* (обережно). Прислівники, що стоять на початку речення та відокремлюються комами, також мають свої особливості. Вони використовуються для наголошення на певній думці, факті або стані речей. Наприклад: *Interestingly* (цікаво), *ironically* (іронічно) *surprisingly* (дивно), *really* (насправді) *fortunately* (на щастя). Вони додають емоційного забарвлення до висловлювання та роблять його більш виразним. Ці прислівники відрізняються від інших слів цього типу тим, що вони мають специфічні функції та можуть змінювати смисл речення. Вони додають додаткову інформацію та розширюють можливості модифікації висловлювання. Використання прислівника замість іншої мовної частини оригінального тексту менш властива, що становить 5% (додаток А) використання. Багато прислівників можуть виконувати додаткові функції у реченні. Прислівник *нареши́ті* є одним з найбільш вживаних і служить для надання додаткової інформації в українській мові, який має важливе значення в розмовному та писемному мовленні. Його використання додає емоційного забарвлення та виражає почуття закінчення, завершення або досягнення певної мети. Особливо цікавою є його позиція перед початком останнього фрагменту складної синтаксичної конструкції. Це розміщення надає прислівнику *нареши́ті* додаткової сили та акцентує увагу на самому закінченні або досягненні певної події. Воно підкреслює важливість та значущість цього моменту, а також може викликати певні очікування або надії у читача або слухача. Проте, в перекладі прислівник *нареши́ті* часто виключається або не передається повністю. Це пов'язано з тим, що в інших мовах можуть використовуватися інші конструкції або вирази, які передають ту саму ідею, але не мають прямого еквівалента. Розглянемо відповідний приклад:

Within days of their first meeting, Julián finally understood the words of his father... [39, p. 316].

Через кілька днів після їхньої першої зустрічі Хуліан зрозумів слова свого батька... [38, с. 369].

Іноді трапляються випадки, коли для досягнення більшого емоційного характеру перекладеного тексту прислівник можна частково замінити, додавши конструкцію «прислівник + іменник». Хоча в українській мові і існує прислівник «повністю» як перекладений еквівалент до англійського *fully*, проте така конструкція звучить та справляє враження на читача набагато краще *любити всім серцем!*. Подібні трансформації посідають вагоме місце у процесі перекладу, так як такий процес заміни прислівника на іменник становить 60% (додаток В) від усієї кількості випадків перекладу прислівника.

Let your heart show you the way ... and seize every opportunity to love fully [39, р. 316].

Треба хапатися за кожну змогу виявити доброту й любити всім серцем! [38, с. 369].

***Ironically**, Ávila's realization that his driver was a devotee of the liberal pope had made pulling a gun on the man an almost pleasurable experience* [39, р. 134].

За іронією долі, коли Авіла зрозумів що водій підтримує нового папу то погрожувати такій людині пістолетом адміралові стало навіть приємно [38, с. 159].

Не рідко зустрічаються і приклади речень, у яких присутність прислівника відкинута, а замість нього автор використовує іменник або займенник. Розгляньмо приклад:

*Julián, the bishop urged **gently*** [39, р. 316].

*Хуліане — умовляв **принца** єпископ* [38, с. 369].

Прислівник *gently* був замінений на іменник *принц*, що і підтверджує попередньо сказане.

Як ми можемо зрозуміти, із таких прикладів самозаміна прислівників теж присутня і це теж виражаються транспозицією цієї частини мови при

перекладі з англійської мови на українську, у цьому випадку прислівник змінюється на прикметник (20%, (додаток В):

*Langdon scanned down the stanzas of text, seeing the handwritten lines come to an end halfway down the page at an **elegantly** sketched finis divisionem — the graphic equivalent of The End* [39, p. 347].

*Ленгдон пробігся очима по строфах побачив що рукописні рядки сягають середини аркуша а нижче — **елегантна** віньєтка яка означає кінець тексту* [38, с. 378].

Нерідко і допускається вилучення самого прислівника перекладачами з метою зменшення емоційності художнього тексту, адже деякі із таких текстів не потребують передачі інформації слово-в-слово:

*You are a military man, Admiral, the Regent had explained to him, and so you know **better** than anyone:..* [39, p. 326].

Ну ви ж військовий адмірале — пояснював Регент — кому як не вам знати:.. [38, с. 382].

Заслуговує на увагу те, що у переразді службові частини мови виступають на зміну самостійним. Таким чином, для перекладу прислівників використовують частку (20%, додаток В). Ознаки артикуляції становить за мету не утворити словосполучення і так як частка не може виступати як головний член речення, дає можливість прислівникову набути функції надати певних відтінків для словосполучення, речення чи слова. Також не можемо не зазначити, що прислівникам української мови властиве використання частки певних синтаксичних морфем, які за своєю функцією можуть підкреслити як тему так і рему.

*Edmond Kirsch was eternally motivated by achievement, but he **seldom** felt total contentment* [39, p. 102].

*Едмонд Кірш пережив безліч моментів тріумфу на світовій сцені завжди прагнув успіху але він **майже не** почувався повністю задоволеним* [38, с. 120].

Отож, на базі проведеного аналізу, можемо зазначити, що транспозиція прислівників не часто застосовують перекладачі, так як у більшості випадків, в українській мові ми можемо віднайти потрібний нам відповідник. Проте, транспозиція прислівників відбувається з метою надання тексту більшої емоційності, в такому випадку відбувається неповна номіналізація прислівників. Також варто зазначити, що у більшості випадків прислівники замінюються прикметниками, та у рідших випадках, дієсловами.

2.3. Транспозиція іменників у перекладі на українську мову

Підхід до вивчення та аналізу дериваційної транспозиції в деяких рамках конкретних словотвірних та лексичних особливостей мови дозволяє зрозуміти різні напрямки транспозиції, що відрізняються за логічними та, у певних випадках, комунікативними характеристиками. Особливу увагу, на наш погляд, слід приділити аналізу транспозиції іменників у дієслова. Взаємодія між предикатною та ідентифікуючою лексикою спричинена потребами мовців як на номінативному, так і на комунікативному рівнях. Дослідники мови вже наголошували, що семантичний розвиток предикативних слів виникає з комплексного значення ідентифікуючих номінацій. Розвиток значення ідентифікуючих слів, відбувається тоді коли інші класифікаційно-релевантні риси поволі доєднуються до семантичного компонента. Наприклад:

*He smiled ruefully at the **sound** of Edmond's voice in his mind* [39, p. 139].

*Він печально всміхнувся: у його голові **прозвучали** слова Едмонда* [38, с. 173].

Як ми можемо бачити, в реченні перекладач використав феномен транспозиції вербалізації, адже англійський іменник *sound* перейшов в українське дієслово *прозвучали*, яке, у свою чергу, позначає дію у минулому часі. Перехід іменників у дієслова є одним із найпоширеніших способів перекладу на українську мову. Такий переклад займає 51,8% (додаток Г)

від усіх способів передачі сенсу з іменної частини на мову перекладу. Також сама транспозиція спостерігається і в цьому прикладі:

*Tradition was that two lovers would come together on this bridge, **inscribe their initials** on a padlock, secure the lock to the bridge, and then throw the key into the deep water, where it would be lost forever—a symbol of their eternal connection* [39, p. 139].

*За традицією, закохані приходили сюди, **підписували** замок, чіпляли його на міст — і викидали ключ у Дунай, звідки його дістати вже неможливо, на знак свого вічного зв'язку* [38, с. 173].

*Agent Fonseca will **deliver** her to you later this evening* [39, p. 144].

*Агент Фонсека сьогодні ввечері **доправить** її до вас.* [38, с. 170]

*Maybe Julián thought nobody would ever figure out who pulled the **trigger**.* [39, p. 144].

*Може Хуліан думав що ніхто й не здогадається хто **стріляв*** [38, с. 170].

Словосполучення «дієслово + іменник» певних ситуаціях можна перекласти за допомогою одного дієслова, до прикладу таке речення:

*I'll **take care of** it, Ambra said* [39, p. 139].

*Я цим **займуся**, — сказала Амбра* [38, с. 167].

У цьому прикладі фраза *take care* перекладається дієсловом *займуся*, демонструючи повну трансформацію іменника і дієслова.

Дієслівність та динамічність є характерною і для художніх текстів англійською мовою, оскільки дієслово (і українське, і англійське) може визначатися кращою смисловою наповненістю, аніж іменні слова. За часто, переведення іменників у форму особового дієслова є досить поширеним явищем. Під час перекладу це часто супроводжується синтаксичними трансформаціями, які викликані функціональними різницями між двома мовами.

*For that reason, after his **arrival**, the fire was lit* [39, p. 296].

*З цієї причини, коли він **прийшов**, затопили камин* [38, с. 278].

У такому випадку англійське іменникове слово *arrival* входить до складу іменного присудка, тоді як український переклад використовує дієсловний присудок *прийшов*. Як правило, синтаксичні трансформації можуть супроводжувати транспозицію, через що можлива зміна синтаксичних функцій перекладів художніх текстів. Дієслово, яке виражає головний член речення, в перекладі виконує функцію визначального компонента формально-синтаксичної та семантико-синтаксичної організації структури речення:

*All we can figure is that Robert Langdon must have said something to it, because after its **conversation** with him, everything changed* [39, p. 148].

*Ми можемо хіба що здогадуватися, що Роберт Ленгдон щось йому **сказав**, бо після їхнього спілкування все змінилося* [38, с. 174].

*And the bishop declined to **mention** it?* [39, p. 151].

*І єпископ нічого про це **не згадав**?* [38, с. 178].

Як ми бачимо, у реченні-перекладі використана віддієслівних іменників транспозиція в особові форми дієслова. У роботах багатьох дослідників висвітлюється питання вираженості значення стану чи дії за допомогою віддієслівних іменників та їхніх значеннях у перекладі як дієслівних конструкцій, підкреслюючи те, що при цьому в українських реченнях у структурі залишалось похідне значення іменника вжитого у англійській мові, а також невід'ємним був процес антономічного перекладу та функціонального збагачення, під яким розуміється розгортання динаміки подій через використання дієслів у перекладі на українську мову.

Для передачі виразів дієслова найчастіше використовуються, що складаються з прийменників та іменників. Прийменники в українській та англійській мовах мають багатозначність, знайти прямий еквівалент нелегко для їхнього перекладу. Тому можна спостерігати сполучення іменника та прийменника перекладаються як особові або безособові присудки. Наприклад:

I'll take care of it, Ambra said [39, p. 156]. *Я цим займуся*, — сказала Амбра [38, с. 183].

Як відомо, іменник *care* перекладається як *турбота*, але на ділі перекладач перекладає його як *займуся*.

Невід'ємним елементом для передачі абстрактних іменників, переходять у функцію іменної частини складеного іменного присудка що вербалізуються в складносурядному, складнопідрядному та простому реченні; рідше такий перехід абстрактних іменників спостерігається у додаток, проте, зачасти ніж у функції підмета. Розглянемо описане явище вербалізації іменника, що переходить у функцію підмета:

The most ridiculous rumors ... [39, p. 66].

Тут уже таке пліткують... [38, с. 88].

Зазвичай, коли англійські абстрактні іменники перекладаються у формі дієслів або означаючих словосполучень українською, це відбувається за допомогою особових дієслів та присудкових складових підрядного речення (як показано у прикладі), або через використання дієприкметників для надання характеристик у ролі означення та дієприслівників у функції обставини в головному реченні. Абстрактні іменники в українській мові, які використовуються в ролі додатка, можуть бути перекладені складеним іменним присудком або інфінітивом, як це показано у прикладі:

Then one wanted to live and love and wished everybody to be happy [39, p. 189].

Хочеться самому жити й любити, бажаєш кожному щастя [38, с. 195].

Англійські словосполучення з прийменником *with* та іменником, які виконують роль обставини, найчастіше піддаються вербалізації, що становить 14,8% (додаток Г). Зазвичай, це відбувається у простих реченнях. У випадку українських прийменниково-іменникових словосполучень, словосполучення з прийменником з частіше вербалізуються при перекладі, займаючи друге місце за частотою використання (після словосполучень з

прийменником *на*). Варто відзначити, що, відмінно від англійських, українські словосполучення здатні виконувати як функцію обставини, так і функцію означення. Наведено приклади вербалізації таких словосполучень. Розглянемо приклад:

*After all, the man was a distinguished naval officer **with enough power** to pick up the phone, call the Royal Palace, and ask the future king for a favor [39, p. 156].*

*Адже йдеться про видатного адмірала, який **цілком може взяти телефон, задзвонити в палац і попросити принца про таку ласку** [38, с. 195].*

***With a feeling of dread**, Garza glanced at the lengthy text that accompanied the photo [39, p. 169].*

*Гарс **злякався** і поглянув на довгий текст, що супроводжував фото [38, с. 199].*

Приклад показує нам, що найчастіше транспозиції піддаються іменники та переходять вони у дієслово:

*When Ávila **regained consciousness**, he was unable to breathe in the thick smoke, and for a moment he had no idea where he was or what had happened [39, с. 23].*

*Коли Авіла **отямився**, то не міг продихнути в густому диму і якусь мить не розумів, де він і що діється [38, с. 14].*

*Langdon had to admit she **had a pain** [39, с. 147].*

*Ленгдон мав **визнати**, що вона була права [38, с. 135].*

У прикладі бачимо як іменник *point* переходить у дієслово *визнати*. Ще один приклад показує як іменник вербалізується із додаванням або повністю заміною на дієприслівник:

***At the front of the boat**, with the wind whipping through his hair, Langdon untied his bow tie and pocketed it [39, с. 147].*

***Ставши** попереду, відчуваючи у волоссі вітер, Ленгдон розв'язав краватку й поклав у кишеню [38, с. 136].*

Також варто звернути увагу на те, що англійські словосполучення з іменниками часто замінюються однією словоформою українською мовою, а саме дієсловом. Це свідчить про аналітичний характер англійської мови в порівнянні з більш синтетичною структурою української мови. Давайте порівняймо:

Change of heart?! It's a goddamned computer [39, с. 125].

Перейшов?! Так це все той чортів комп'ютер [38, с. 136].

Часті випадки транспозиції англійських іменників у прикметники є достатньо поширеними. Це означає, що деякі іменники при перекладі можуть бути використані як прикметники в українському варіанті, що збагачує мовний вираз і передає смислові нюанси. Такі транспозиції демонструють гнучкість англійської мовної системи та вимагають уважного підходу при їхньому врахуванні під час перекладу.

Також, варто зазначити, що заміна іменників при перекладі прикметниками може виникати з метою точніше виражати характеристики об'єктів або ідентифікувати їхні особливості. Такий переклад становить 18,5% (додаток Г) випадків. Цей процес є однією з характерних рис взаємодії між англійською та українською мовами в перекладі:

*He left them shortly after ten o'clock, playing cards round the dining room table, in excellent **health and spirits*** [39, с. 156].

*Він пішов від них на початку одинадцятої, а вони, **здорові й веселі**, й далі грали в карти* [38, с. 178].

*Fake news now carries as much **weight** as real news* [39, с. 170].

*Фейкові новини зараз такі ж **важливі**, як і справжні новини* [38, с. 201].

Під час порівняння тексту оригіналу та його перекладу можна виявити відображення національних особливостей у передачі географічного місцезнаходження. Зокрема, спостерігається тенденція заміни іменників при перекладі прикметниками, що є відзначенням особливостей кожної мови та культури. Цей явище допомагає точніше та ефективніше передавати

характеристики місць та створювати відповідний національний відтінок в перекладі.

To the east, the colorful Nativity facade climbs like a hanging garden, sprouting polychrome plants, animals, fruits, and people [39, с. 288].

Барвистий східний фасад Різдва подібний до висячого саду дебувають і плодоносять поліхромні рослини серед яких можна побачити тварин і людей [38, с. 336].

In stark contrast, the Passion facade to the west is an austere skeleton of harsh stone, hewn to resemble sinews and bone [39, с. 288].

Натомість західний фасад Страстей — аскетичний кістяк із грубого каменю якому надано подібності до кісток і сухожилів [38, с. 336].

Сполучення іменника з прийменником також можуть переходити у прикметники, що становить 3,7% (додаток Г):

After a lifetime of service to the sea, he had been blessed with the greatest of God's gifts—a family [39, с. 22].

Прослуживши все життя в морі, тепер вінздобув найдивовижніший Господній дар – сім'ю [38, с. 13].

У цьому реченні відзначається перетворення іменника на займенник, що вказує на динаміку мовного перекладу та його особливості:

Any man can stay sober in a desert, he mused, but only the loyal can sit in an oasis and refuse to part his lips [39, с. 22].

У пустелі кожен може лишатися стриманим, – думав адмірал, – але тількивірний здатний сидіти посеред оази і з власної волі не випити ні краплі [38, с. 13].

Це речення немає перекладеного дослівно іменника *man* перекладач не передав його так як перед іменником стоїть неозначений займенник *any*. Отож, як ми бачимо автор перекладу передав іменник використавши займенник *кожен*.

Ávila had not parted his lips for the devil in almost a year [39, с. 22].

Авіла й справді не пив ні краплі диявольського зілля майже цілий рік [38, с. 13].

Таке речення яскраво показує як автор намагається чітко передати зміст акумулювавши висловлювання властиве українській мові. Іменника *lips* автор перекладу взагалі викреслив вживши замість нього фразу *не пив ні краплі*.

Тенденція перекладу іменників на займенники посідає вагоме місце при транспозиції і займає 3,7% випадків, адже задля уникнення повторювань такий прийом трансформації є ефективним. Значно поширенішою є обернена транспозиція, коли займенник перетворюється на іменник. Ця тенденція особливо активно використовується в художньому перекладі для конкретизації змісту оригінального тексту в контексті культурно-мовної адаптації.

На розбіжність між стилістикою дієслівних та номінативних конструкцій підкреслюють, що збереження уваги не можливо, особливо коли вони відображають певні сторони об'єктивної дійсності, для цього будуть слугувати дієслова, а не іменники. Коли зазначається саме іменник як результат транспозиції, то він займає другу по кількості використання при перекладі та заміні частин мови і становить 20% (додаток Г) випадків.

Транспозиції іменників у дієслова і різних дієслівних форм у «іменники пояснюється тим, що імена і дієслова є центральними частинами мови, які перебувають у постійній взаємодії як у межах функціонування кожної окремої національної мови, так і при перекладі текстів з однієї мови іншою» [9, с. 17].

The Regent's answer was on the first ring [39, p. 293].

Регент відповів після першого ж гудка [38, с. 342].

У зв'язку з цим явищем відзначається явище наміналізації активізується на мові перекладу, яка підтримує взаємозв'язок із зростанням статичної семантичності змісту і разом із тим зниженням семантичної динаміки у значенні вихідної мовної структури. Трансформація іменних

конструкцій може відбуватися у різні частини мови. Проте, базуючись на наших дослідженнях, ми можемо сказати, що найчастіше іменники піддаються саме вербалізації. Цей проце може створити особове та не особове дієслово. Також варто зазначити, що перехід іменника у займенники також є шорокопоширеним серед трансформації у перекладі, що підтверджено нашим порівняльним аналізом.

2.4. Транспозиція займенника у перекладі на українську мову

Часто трансформацій піддаються і займенники, адже, як правило, при передачі змісту з однієї мови на іншу для перекладача важливо вживати елементи конкретизації. Найбільше, такі зміни передаються через номіналізацію займенника англійської мови. Також можливе застосування і прикметників, що передають ознаку предмета. Займенники часто використовуються замість конкретних іменників, і це може призводити до зменшення або втрати лексичного значення цих іменників у тексті.

Транспозиційні процеси в складі прономінативних слів досліджено на матеріалі української мови. У нашому дослідженні ми стверджуємо, що більшість займенникам властива наявність тих самих ознак, що для іменників. Таким чином ми вияснили, що для надання більшої конкретизації про предмет дії в реченні перекладу, перекладач транспонує англійські займенники в українські іменники. Така тенденція передачі змісту і суті речення становить 83,3% випадків (додаток І). Таку транспозицію ми можемо спостерігати у прикладі:

*Five nights ago, Ávila had been asleep in his modest apartment when **he** was awoken by the loud ping of an arriving text message on **his** cell phone [39, p. 294].*

*П'ять днів тому Авіла спав у своєму скромному житлі, коли **чоловіка** розбудив гучний сигнал текстового повідомлення по телефону [38, с. 343].*

*Annoyed, **he** got out of bed and walked to the kitchen to get a drink of water [39, p. 294].*

Адмірал роздратовано виліз із ліжка й пішов на кухню попиту води [38, с. 343].

Використання вказівного займенника номіналізується у іменник форми множини *людям*, що виступає у формі іменника множини, що спостерігається у такому прикладі:

*Edmond had once told Langdon that this square's magic constant of thirty-three was in fact a hidden tribute to the Freemasons' pagan reverence for the Great Architect of the Universe — an all-encompassing deity whose secrets were allegedly revealed to **those** who reached the brotherhood's thirty-third degree* [39, p. 300].

Едмонд колись розповідав Ленгдонові, що магічна константа тридцять три цього квадрата, власне, є прихованим пошануванням язичницького масонського культу Великого Архітектора Всесвіту — всеосяжного божества, чиї таємниці розкриваються *людям*, які досягли у братстві тридцять третього ступеня [38, с. 314].

*He is a pawn, doing the work of those more powerful — governments, generals, religious leaders — **those** who have either paid **him** or convinced **him** that a cause is worthy at all costs* [39, p. 326].

Він пішак у руках більшмогутніх — урядів, генералів, релігійних очільників — *людей*, які або заплатили, або переконали *адмірала*, що справа варта будь-якого заходу [38, с. 380].

Також можна відзначити випадки, коли займенник в перекладі просто відсутній (16,6%), що вказує на ще один приклад аналітичності англійської мови. Розгляньмо такі приклади:

*As the bishop spoke **those** words, Julián realized the **truth*** [39, p. 326].

*І коли єпископ промовив слова, Хуліан усе **зрозумів*** [38, с. 366].

Транспозиція вказівного займенника відбувається, адже він не вживається у реченні оригіналу, таким чином автор не вказує на вже зрозумілу попередньо інформацію для читача і конкретизація в цьому випадку не потрібна. Ми також бачемо вербалізацію іменника *truth* на

особове дієслово *зрозумів*. При застосуванні такого методу перекладу, перекладачі часто не перекладають вказівні займенники.

Переклад займенників є більш гнучким, ніж переклад слів, що відносяться до іменників, прикметників, дієслів або прислівників, оскільки займенники, як частина мови, не мають конкретного предметного значення, а є словами-замісниками. Це означає, що їх можна замінювати різними словами або фразами, залежно від контексту і специфіки мови перекладу. Також варто зазначити, що займенниками можуть бути замінені англійські іменники, що становить 4% випадків (додаток Г) використання займенників при трансформації на українську мову.

З огляду на зазначені приклади транспозиції займенників, ми можемо сказати, що займенники можуть підлягати різним типам трансформацій, таким як додавання або вилучення слів, оскільки вони не мають чітко визначеного діапазону транспозицій. Наприклад, англійський займенник *he* може бути перекладений як *він*, *він сам*, *цей чоловік* або *той робітник* в залежності від контексту. Такі трансформації дозволяють перекладачу точніше передати сенс іншомовного тексту, зберігаючи при цьому його загальну смислову структуру.

2.5. Транспозиція прикметника у перекладі на українську мову

При перекладі з англійської мови характерним є те, що у художньому перекладі часто відбувається зміна іменників на прикметники та прикметників на іменники. Ідея про генетичну близькість іменників і прикметників, про їхнє початкове об'єднання, а також про те, що слова, які вказують на якість, можуть виникати на основі слів, що вказують на предмети. Ми можемо визначити, диференціація іменників і прикметників не такою постійною, іменники, як стверджує історія їх етимології стверджує, є джерелом походження прикметників. У деяких мовах індоєвропейських мовах зазначалося поняття якості більше як конкретний предмет, а не як його

ознака. Зв'язок між іменниками та прикметниками є старовинний, а також і очевидним та й існує і дотепер. Цей зв'язок чітко виражений у номінативних властивостях обох типів слів, які мають схожу семантичну структуру, що викликана природою нерозривності між предметом та його ознакою.

Тим часом, лінгвісти вказують на специфіку загальнокатегоріального значення як прикметників, так і іменників. Зазначається думка стосовно прикметників, яка полягає у тому, що «прикметник означає й виокремлює одну якість, одну характерну особливість, а іменник включає в себе багато характерних рис, за ними слухач пізнає особу або предмет, про який іде мова...» [цит. за 14, с. 82–83]. Основні особливості використання такої частини мови є характерними як іменникам так і прикметникам, тому що збірне поняття ознак про предмет охарактеризовується саме іменником, а прикметник має лише одне значення, яке може охарактеризувати іменник.

Прикметники і дієслова лише називають, а «іменники завжди узагальнюють. Використовуючи іменники для позначення якості або дії, той, хто говорить, свідомо або несвідомо поміщує його носія до класу людей, які характеризуються подібними вчинками або якостями» [12, с. 133]. Отже, причини зміни між прикметниками та іменниками спричинені їхньою генетичною спільністю та, водночас, комунікативними міркуваннями. Ця транспозиція виникає не лише через їх історичний зв'язок, але й через потреби комунікації. Випадки коли прикметник набуває ознаки іменника нараховує 28% (додаток Д). Давайте розглянемо приклади:

He gave the aging bishop a sad smile [39, p. 332].

Він посміхнувся до старого єпископа, показуючи свій сум [38, с. 387].

Як ми бачемо, таке переклад ілюструє, що в перекладі при транспозиції частин мови взаємодія спостерігається між семантикою і граматичною формою: іменник, що за формою відповідають слову *сум*, здобуває типове для цієї частини мови значення об'єктності і перетворюються на іменники за змістом, виконуючи в реченнях функції як підмета, так і додатка.

Reckless or not, the future queen is now safe and accounted for, in the hands of the Guardian [39, p. 339].

Не забувайте, його величність дуже нездоровий. Може, це якесь непорозуміння? [38, с. 393].

Невід’ємною транспозицією в українській мові є саме використання суфіксів, що зображають ніжність та пестливість, така трансформація займає 7% випадків (додаток Д). Так, у реченні:

*Langdon turned to the pilot now and asked if he could set the helicopter down just for a moment on one of the two **cute little** parks on Winston’s block* [39, p. 344].

*Ленгдон звернувся до пілота і попросив трохи зависнути над одним із двох **малесеньких** парків у кварталі Вінстона* [38, с. 399].

Прикметники *cute little* об’єднуються у прикметник *малесеньких* із дованням відповідного суфікса. Використання слів з ласкавими суфіксами є доволі поширеним у перекладацьких роботах художніх текстів українською мовою. Цей прийом перекладу використовується для надання особливої стилістичної виразності контексту, яка відображає ставлення автора або персонажа до висловлюваного предмета. Наприклад, у реченні англійською мовою слово може бути пропущеним, але перекладач може додати цей прикметник до речення, щоб зробити зміст більш конкретним, навіть якщо його відсутність очевидна з контексту для читача.

У перекладі важливо передати сутність самої інформації та дії, що відбувається у реченні, аніж саму її характеристику якості. Тому часто ми можемо спостерігати за зміною прикметника на дієслова, що нараховує 35% (додаток Д) усіх прикладів перекладу:

*It makes little sense that the future king of Spain would orchestrate the public assassination of a civilian—especially one **traceable** directly back to him* [39, p. 144].

*Мало сенсу в тому, що майбутній король Іспанії організував би публічне вбивство цивільної особи – особливо, яке **можливо веде** до нього [38, с. 170].*

У цьому реченні ми спостерігаємо використання прислівника і особового дієслова.

*As the home screen materialized, he squinted into the light and felt a twinge of vulnerability, as if he had just become instantly **locatable** to every satellite in space [39, p. 159].*

*Коли завантажився екран, професор примружив очі й здригнувся, відчувши себе незахищеним — неначе його просто зараз **стало видно** з усіх супутників [38, с. 186].*

У реченні ми маємо перехід прикметника з відповідним суфіксом *locatable* у дієслово *стало* і прислівник *видно*. Також важливо враховувати, що художній стиль має свій характер, особливо у використанні дієслів, яке є типовим як для англійської, так і для української мов. Це призводить до того, що деякі дієслівні елементи можуть бути виражені через переклад прикметників. У окремих ситуаціях прикметник можна передати за допомогою словосполучень, наприклад дієслово + іменник. Ця тенденція перекладу становить 14% випадків (додаток Д). Таке використання транспозиції буде мати характер вербалізації, а також номіналізації, так як результатом перекладу у нас з'являється і іменник і дієслово:

*With finely polished black marble floors and a soaring coffered ceiling, the sumptuous passageway was lit by a seemingly **endless** series of wall sconces shaped like torches [39, p. 362].*

*Розкішний коридор із полірованою мармуровою підлогою та кесонною стелею освітлював ніби **не мав кінця** ряду світильників у формі смолоскипів [38, с. 417].*

Досить часто сполучення прикметників або віддієслівних прикметників і їх семантична цінність переходить у ознаку дієслова у процесі перекладу однієї мови на іншу.

He shook his fist angrily at the gleaming eyes and began securely to prop his moccasins before the fire [39, p. 362].

Він сердито посварив кулаком туди, де світилися очі, і дбайливо поставив свої мокасини біля вогню [38, с. 417].

Як ми бачемо транспозиції піддається віддієслівний прикметник *at the gleaming eyes*, так як український відповідник такого виразу відсутній і передається дієсловом-присудком особової форми.

This new species is insidious, Edmond said [39, p. 362].

Ці новостворені види дуже хитрі [38, с. 417].

У цьому реченні ми бачемо англійський прикметник, який перекладається за допомогою дієприкметника минулого часу на українську мови. Це надає реченню більшої образності та емоційної забарвленості стосовно цієї інформації.

Використання дієслів застосовується як для передачі відносних прикметників так і для якісних. Прикметник при процесі перекладу може отримати новий відтінок через предикативність, і виступає особовою формою дієслова-присудка в українському реченні. Такий процес ми можемо спостерігати у таких реченнях:

Langdon saw the black blob, but it looked insignificant in comparison to the blue bubble [39, p. 402].

Ленгдон побачив цятка почорніла, незначно порівняно з блакитною [38, с. 463].

Як ми можемо відзначити, такий переклад прикметників у формах дієслова не призводить до значущих змін у синтаксичній функції слів, у яких транспозиція присутня. Проте, дієслівні форми мають вищу комунікативну вагу, що є в українських реченнях предикативним центром висловлення, аніж з прикметниками, які вживаються у англійських реченнях.

The deletion had been a full data overwrite, which rendered it irretrievable [39, p. 408].

Видалення було виконане в режимі перезапис, так що відновленню втрачене не підлягає [38, р. 470].

Прикметник *irretrievable* у словнику має визначення як *безповоротний*, але перекладач досягнув більшої емоційності застосувавши явище вербалізації і як результат ми маємо прикметник зіз заперечним особовим дієсловом *втрачене не підлягає*.

Слів дієслівної частини мови мають багатшу семантичну насиченість, ніж іменники. При перекладі мовами перекладачам потрібно детально відтворити як рухи, так і зміну стану. Наприклад, англійський прикметник *cold* виконує синтаксичну функцію означення стану. У відповідному українському реченні дієслово *заморожую* транспонує цей прикметник і виступає як присудок, змінюючи стан у певний час та просторовий контекст. Таким чином, перетворення прикметників на дієслова призводить до того, що значення якостей у певних контекстах стають нестатичними, а динамічними. Використовуючи цей метод, перекладач моделює не лише нове значення слова, але й надає додатковий семантику всього речення. У деяких випадках англійські прикметники у функції предикатива можуть бути перекладені українськими прислівниками-предикативами:

*He felt a **cold**, damp mist swirling across his face and body, as if he were lying in the middle of a raging* [39, р. 99].

*Він відчув, що лице і тіло огортає **холод** та сирий туман: його немовби оточувала бурхлива річкова течія* [38, с.117].

*It already felt **cold*** [39, р. 126].

*Вже **холоднішає*** [38, с.134].

Як ми бачемо в обох англомовних реченнях *cold* використаний як прикметник і виступає у функції складного підмета у першому реченні, а у другому у функції додатка. Проте автор перекладу транспонує цей прикметник у іменник *холод* та дієслово *холоднішає*.

Ствердження про те, що заміна частини мови у вказаних прикладах, а також в інших випадках, супроводжується зміною членів речення і

перебудовою синтаксичної структури, є вірним. Так як іменник зазвичай має охарактеризовуватися певною якістю, використання прикметника є доцільним при транспозиції, такий процес становить 12% (додаток Д). Перетворення частин мови може впливати на граматичну структуру речення, особливо коли йдеться про переклади з різними морфологічними особливостями між мовами.

В українській мові використовуються перекладачами предикативні прислівники, які виконують функцію головного члена безособового речення, це теж є правильною спостереженням. Для передачі більш загальніших явищ чи подій для української мови характерно використовувати безособові речення, у яких використання предикативних прислівників може відіграти роль головного члена речення у зазначених конструкцій, заради вираження стану або дії предмета. Більшість українських лінгвістів відносять таку особливість до позначення категорії стану певного слова. Питання про виділення слів категорії стану як самостійної частини мови наразі залишається проблемним, такі словосполучення не набувають певної морфологічної характеристики, що можуть ідентифікувати їх до одного лексико-граматичного класу.

Дієприслівник теж неодноразово використовується як результат транспозиції прикметника (14% випадків (додаток Д), при чому, така зміна часто призводить до перестановлення синтаксичної структури речення. Як приклад можемо використати речення, у якому потрібно зауважити, що український дієприслівник виступає як відокремлена обставина, а для прикметника англійського речення властива функція означення. Отже:

*He looked from one to the other of us, as if **uncertain** which to address* [39, p. 126].

*Він перевів погляд на мене, потім знову на нього, **не знаючи**, мабуть, до кого звертатися* [38, с.134].

*He glanced at the tattoo on his palm, realizing that the protection it provided had been an **unnecessary** precaution* [39, p. 126].

Адмірал поглянув на татуювання на долоні, розуміючи, що цей захист йому так і не знадобився [38, с.134].

Також може виглядати досить обґрунтованим твердження про те, що транспозиції прикметників у прислівники, що становить 5% від усіх випадків, є явищем зовсім відособленим. Такі транспозиції можуть відбуватися для досягнення конкретного стилістичного чи семантичного ефекту. У конкретному прикладі, де прикметник *natural* транспонується у прислівник слово *природно*, спостерігається спроба виразити не тільки якість предмета, але й підкреслити природність чи очевидність обставин. Така транспозиція може використовуватися для підкреслення природного, логічного або очевидного характеру ситуації, що може впливати на стилістичний вираз мови. Давайте перейдемо до розгляду речення:

*He thought if he could convince people to revere the **natural** universe and the laws of physics that created us, then every culture would celebrate the same Creation story rather than go to war over which of their antique myths was most accurate [39, p. 416].*

*Він думав, що якщо зможе переконати людей, що це **природно** шанувати всесвіт і закони фізики, які створили нас, то кожна культура буде святкувати ту ж саму історію створення, а не воюватимуть за те, який з їхніх античних міфів був найбільш правильніший [38, с.483].*

Отож, як видно із вищезазначених прикладів у художньому творі, прикметника часто переходять у дієслова, дієприкметники та дієприслівники. Рідше застосовується явище номіналізації. Проте, такі трансформації у перекладі з англійської мови свідчать, що більша частина прикметників англійської мови краще засвоюються читачами української мови у вигляді дієслівних форм. Використання прикметника як результат перекладу є доцільним при транспозиції, такий процес становить 12% (додаток Д).

Висновки до Розділу 2

У процесі дослідження було проаналізовано 80 речень, у яких спостерігалось застосування транспозиції частин мови у процесі перекладу. На основі проведеного аналізу порівняння англійського тексту з українським перекладеним текстом роману, можна стверджувати, що транспозиції піддаються різні частини мови англійського тексту у процесі перекладу. Такий процес заміни частин мови передбачається такими чинниками: 1) невідповідність еквіваленту певної мовної частини англійської та української мов при передачі інформації на українську мову; 2) для українського читача англійські герундій, дієприкметник I і II, конструкції з уживанням іменника англійської мови, текст та інформація у ньому сприймається набагато краще, коли вище зазначені конструкції передаються саме дієслівними формами в українському тексті. Відмінність у вживанні деяких частин мови в англійських реченнях та їх перекладах українською мовою пояснюється наявними морфологічними особливостями, певними стилістичними варіаціями та неоднозначними синтаксичними структурами речень, найхарактернішою з яких є орієнтованість перекладача при формуванні перекладу тексту робити перекладене речення більш виразним та експресивними, аніж це було зазначено у оригінальному реченні.

Визначаються провідні категорії транспозиції такі як транспозиція дієслова, іменника та прикметника. Найчастіше іменники та прикметники переходять у дієслова (49%), така тенденція властива для української мови, так як українська є більш вербалізована, аніж англійська. Наявність іменникових структур в англійській мові значно перевищує, що свідчить про номінативність англійської мови.

Визначено, що при перекладі дієслів найчастіше зустрічається їх перехід у дієприкметникові (3%) чи дієприслівникові (7%) звороти. Також можлива заміна неособових дієслів особовими, коли речення містить англійський інфінітив, що ще більше визначає синтетичність української мови. Для англійського інфінітива також характерна зміна на особову форму

дієслова, за умови його функціонування у якості обставини, означення чи додатка. Рідше траплялися приклади номіналізації дієслів англійської мови у повному обсязі, у результаті чого замість дієслова було використано іменник.

Меншої транспозиції зазнають прислівники, так як для українського тексту підібрати відповідний прислівник легко. Проте, згідно проведеного аналізу художнього тексту написаного двома мовами, у реченнях англійський прислівник був замінений українським прикметником, менше іменником, формами дієслова та рідше фразеологізмами. Заміна інших частин мови прислівником становить 5% від кількості проаналізованих випадків використання прислівника в українському реченні.

Чільне місце посідає транспозиція іменників та прикметниково-іменникових конструкцій, у процесі аналізу виявлено їх перехідність у прикметники та здебільшого іменники були замінені особовими та неособовими формами дієслова. Проте, використання номіналізації частин мови становить 20% випадків в мові перекладу, що свідчить про використання трансформації конкретизації.

У порівнянні з іншими частинами мови, англійський займенник зазнає саме застосування номіналізації у процесі перекладу, хоча така трансформація траплялася рідше. Таким чином перекладач застосовує трансформацію конкретизації про предмет дії в українському реченні. За результатами аналізу лише 4% випадків було виявлено займенників в українських реченнях.

Транспозиція прикметників також є поширеним явищем у перекладі. У рамках проведеного аналізу зафіксовано транспозицію більшості прикметників у дієслова та дієприкметники. Заміна англійських частин мови прикметником становить 12% випадків.

У художньому тексті англійського та українського перекладу транспозиції зазнають усі частини мови. Деякі з них у більшій мірі, а деякі – у меншій. Висока інтенсивність використання трансформації транспозиції спричинена розходженнями між аналітичною системою англійської мови та

синтетичною структурою сучасної української мови. Завдяки цій розбіжності при відтворенні художніх літературних текстових творів деякі поєднання слів і особливо складні синтаксичні структури відтворюються за допомогою лише однієї словоформи. Це забезпечує можливість зрозумілішого представлення синтаксису українського перекладу, але в таких випадках деякі деталі оригінального тексту часто втрачають свою актуальність. Проте така перекладацька трансформація є одним із ефективних засобів передачі сенсу оригінального тексту та досягнення адекватного перекладу з англійської мови на українську.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження було встановлено:

1. Транспозиція частин мови – один із основних засобів передачі змісту з однієї мовної одиниці на іншу. Метою використання явища транспозиції є збереження сенсу мовної одиниці при цьому змінивши його граматичну та морфологічну будову. При перенесенні однієї частини мови в іншу виникають нові вирази з характерними граматичними ознаками в реченні тексту перекладу. Так як українська і англійська мови є повністю відмінними одна від одної, то для передачі змісту тексту перекладач повинен звертати увагу саме на граматичні, морфологічні та стилістичні особливості при утворенні нового слова у мові перекладу.

2. Явища вербалізації та номіналізації є основними формами перекладацької транспозиції. Номіналізація розглядається як перетворення дієслівних елементів шляхом збільшення іменних елементів, ознак та функцій у мові перекладу. Англійська мова багата на застосування великої кількості допоміжних слів при утворенні речення, завдання номіналізації полягає саме у зменшенні їх використання. У процесі такої трансформації номіналізація поділяється на неповну, у якій за основу покладено частково зменшити кількість дієслівних конструкцій в українському перекладі та повну, у результаті чого дієслівні конструкції переходять в іменники чи прикметники.

Явище вербалізації відповідає за процес перетворення одних частин мови у дієслівні конструкції. Здебільшого, таких трансформацій зазнають прислівники, неособові форми дієслова, прикметники та іменники англійської мови. У результаті ці частини мови функціонують як особові та неособові форми дієслова, дієприкметникові та дієприслівникові звороти у мові перекладу.

3. У процесі перекладу дієслова можуть переходити у особові форми, а також замінюватися дієприкметниковими та дієприслівниковими зворотами. Найбільшу проблему еквівалентної передачі змісту становить саме

використання герундію у англійських реченнях. Для української мови використання такої конструкції не властиве, тому герундій замінюється дієсловом або іменником.

Англійські прислівники не часто транспонуються, так як вони набувають відповідників українського прислівника, проте визначено, що для деяких прислівників властивий перехід в українські прикметник та дієслово у функції присудка, що робить речення більш емоційно насиченим.

Велику кількість змін зазнають саме іменники, які у процесі перекладу переходять у дієслово. Визначено, що використання особових форм дієслова у мові перекладу є результатом надмірної кількості віддієслівних іменників у мові оригіналу, які зазнають процесу вербалізації. Найчастіше займенники зазнають процесу номіналізації, з метою конкретизації об'єкта дії у мові перекладу.

4. В українській мові існує певна ієрархія використання транспозиції відповідною частиною мови. У процесі роботи визначено, що дієслова виступають на частіше задіяними при заміні інших англійських частин мови у процесі перекладу. Загальна кількість випадків застосування дієслова становить 49%. Іменник займає другу по кількості використання при перекладі та заміні частин мови і становить 20% випадків. Так як іменник зазвичай має охарактеризовуватися певною якістю, використання прикметника є доцільним при транспозиції, такий процес становить 12%. Дієприслівникові звороти теж досить часто можуть бути задіяними у перекладах з однієї мови на іншу, вони становлять 7% використання. Серед частин мови, які найменше використовуються при перекладі є прислівники з частотою використання 5%, займенники – 4% та дієприкметникові звороти, що становлять 7% використання при трансформації на українську мову. Відповідно до таких результатів, визначено, що українській мові характерно вживання більше дієслівних форм як особових так і неособових, що підтверджує вище зазначену гіпотезу. Такий результат обґрунтовується тим, що українська мова вважається синтетичною, так як їй властиве

використання різноманітних формотворчих афіксів та флексій, чергування звуків та суплетивізму. Дієслова в українській мові часто надають більше деталей та можуть краще описувати певні події на відміну від іменника. За допомогою дієслів стиль висловлювання стає більш активним та динамічним. Перекладацькі трансформації використовуються для передачі рівноцінно сформованого та структурованого тексту. Важливу роль для досягнення цієї мети відіграє явище транспозиції, що дозволяє змінити граматичну і морфологічну категорію, але зберегти та передати зрозумілу для читача цільової мови інформацію.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямку може бути вивчення стилістичних особливостей оригінального тексту, які можуть повпливати на вибір транспозиційних стратегій у процесі перекладу з англійської мови на українську.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпояско О.К. Граматика української мови: Морфологія: навч. посіб. Київ : Либідь, 1993. 336 с.
2. Борисова О.В. Транспозиція вербалізації в англо-українському перекладі : автореф. дис. ... канд. філол. Наук. Київ. 2005. 227 с.
3. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис : підручник. Київ : Либідь, 2003. 368 с.
4. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті : монографія. 2-ге вид. Київ : Наук. думка, 2013. 256 с.
5. Вортнікова І.Г. Функціонально-семантичне навантаження дієслівно-іменних сполучень зі значенням початку дії у німецькій та англійській мовах // Проблеми зіставної семантики : підручник. 6-те вид. Київ : Наук. думка, 2003. 301 с.
6. Гетьман З.О. Бездієслівні структури діалогічного тексту та їх переклад. Київ. 1991. 487 с.
7. Жлуктенко Ю.О. Проблеми адекватності перекладу. Теорія і практика перекладу. Науковий вісник ХДУ Серія Перекладознавство та міжкультурна комунікація. 2017. Т. 1, № 3. С. 73–78.
8. Жовтобрюх М.А. Українська літературна мова : підручник. Київ : Наук. думка, 1984. 255 с.
9. Журавльова Т. Особливості перекладу з англійської мови на українську : навч. посі. Донецьк. Донбас, 1997. 80 с.
10. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми : підручник. 4-те вид. Вінниця : Нова кн., 2004. 576 с.
11. Карабан В.І. *Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову: Граматичні труднощі* : посібник-довідник. Флоренція – Страсбург – Гранада. Київ: Tempus, 1997. 317 с.

12. Клименко Н.Ф. Словотворча структура і семантика слів у сучасній українській мові : монографія. Київ : Наук. думка, 1984. 251 с.
13. Клименко Н.Ф. Формалізовані основи семантичної класифікації лексики : монографія. Київ : Наук. думка, 1982. 250 с.
14. Ковбаско Ю. Функціональна транспозиція: емпіричне дослідження локативно-темперальних прийменників та сполучників англійської мови : монографія. Одеса : Вид.дім «Гельветика», 2021. 788 с.
15. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу : навч. посіб. Київ : Юніверс, 2003. 280 с.
16. Корунець І.В. Порівняльна типологія англійської та української мов : навч. посіб. 2-ге вид. Вінниця : Нова кн., 2003. 464 с.
17. Корунець І. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) = Theory and Practice of Translation : підручник. 5-те вид. Вінниця : Нова кн., 2017. 447 с.
18. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства : підручник. Київ : Вид. центр «Акад.», 2004. 304 с.
19. Кузьміна К.А. Номіналізаційні трансформації при перекладі з англійської мови на українську // Мовні і концептуальні картини світу : підручник. Київ : ВПЦ «Київ. УН-Т», 2003. 256 с.
20. Кузьміна К.А. Трансформації номіналізації дієслівних конструкцій при перекладі з англійської мови на українську : підручник. 5-те вид. Київ : Київ. Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2002. 242 с.
21. Кузьміна К.А. Трансформація номіналізації в англо-українському та українсько-англійському напрямках перекладу : дисертація. Київ. 2004. 210 с.
22. Максимов С. Усний двосторонній переклад (англійська та українська мови). Теорія та практика усного двостороннього перекладу для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання (+2 компакт диски): навчальний посібник : підручник. Київ : Ленвіт, 2007. 416 с.

23. Матвіяс І. Іменник в українській мові : підручник. Київ : Наук. думка, 1990. 168 с.
24. Недбайло К. Транспозиція частин мови в перекладі з англійської мови на українську : (на матеріалі художніх текстів) : дисертація. Київ. 2016. 208 с.
25. Огоновська О. Дієслівне заміщення в англійській мові. : навч. посіб. Львів : Світ, 1991. 128 с.
26. Ожоган В. Функціонування прономінативних синтаксем у реченнєвій структурі (субстанціональній базовій синтаксеми) // Проблемні питання синтаксису : Зб. ст. Чернівці : ЧДУ, 1997. С. 83 – 91.
27. Русанівський В. Структура українського дієслова. : підручник. Київ : Наук.думка, 1997. 313 с.
28. Чередниченко О. Про мову і переклад : підручник. Київ : Либідь, 2007. 247 с.
29. Baily S. Reflections of verbal syntax in nominalization and adjectivization. *Poznan studies in contemporary linguistics*. 2008. Vol. 3 no. 44. P. 284–301.
30. Cambridge international dictionary of English. Cambridge : University Press, 1995. 1773 p.
31. Hart H. The concept of law. 3rd ed. Oxford : Clarendon Press, 2012. 380 p.
32. James K. Contrastive Analysis // *New Developments in Foreign Linguistics*. Issue XXV. Contrastive Linguistics: Translations : підручник. Leeds : Progress, 1989. 306 p.
33. Jespersen O. *Modern English Grammar on Historical Principles*. London : George Allen & Unwin Ltd, 2013. 485 p.
34. Kruisinga E. *Handbook of present-day English. English accidence and syntax I*. 2nd ed. Groningen : Noordhoff, 2018. 536 p.
35. Poutsman H. *Gramma of Late Modern English. The parts of speech. Section I*. Hawthorne : GF Books, 2015. 570 p.

36. Shigurov V. Transitional Phenomena in the Domain of Parts of Speech in Synchronous Perspective. Sarat. 1988. 138 p.

37. Sweet H. New English Grammar. Logical and Historical. Part 1. Introduction, Phonology and Accidence. Oxford : Adamant Media Corporation, 2000. 536 p.

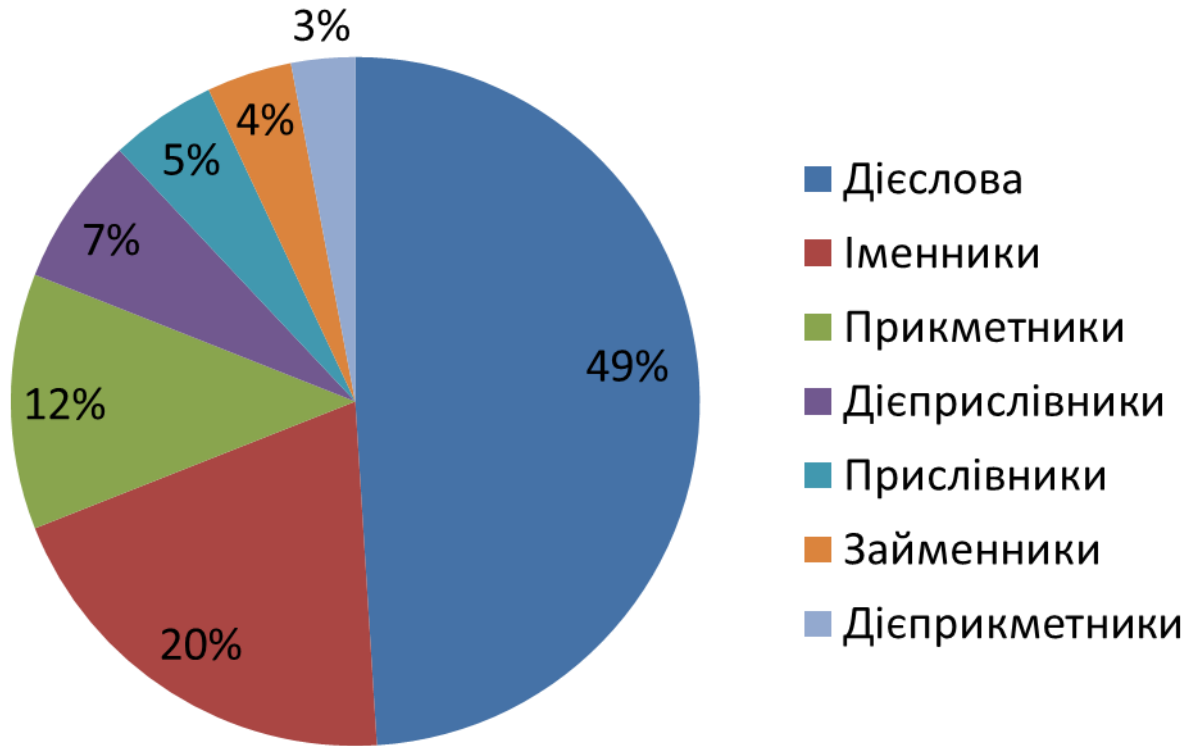
ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

38. Браун Д. Джерело / пер. З англ. Г. Яновська. Київ : Клуб Сімейн. Дозвілля, 2018. 528 с.

39. Brown D. Origin. New York : Doubleday, 2017. 480 p.

ДОДАТКИ

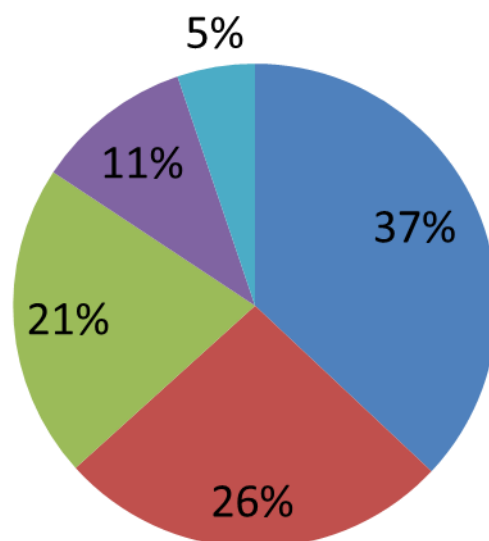
ДОДАТОК А

Рисунок 1. Результати транспозицій частин мови оригіналу у цільову мову

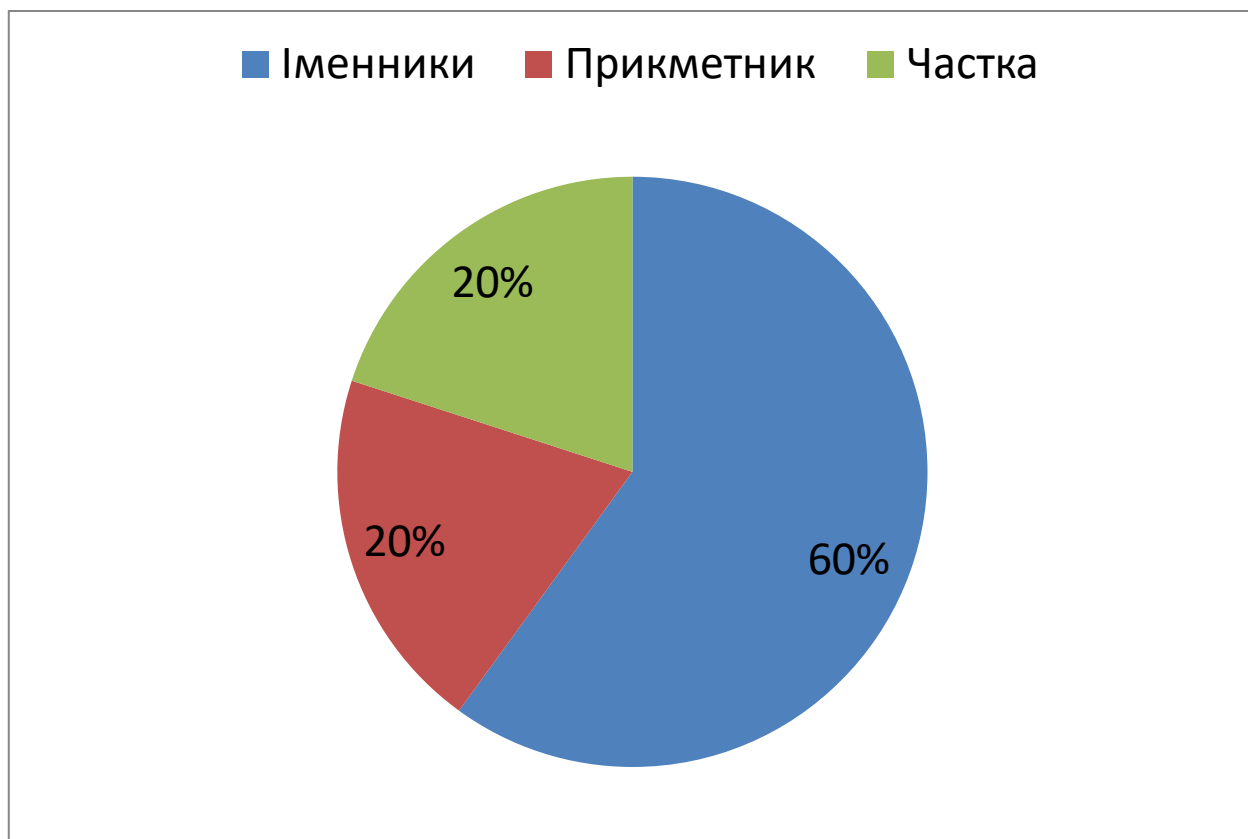
ДОДАТОК Б

- Особова форма
- Неособова форма
- Модальні слова
- Іменники
- Прислівники

Рисунок 1. Транспозиція дієслів

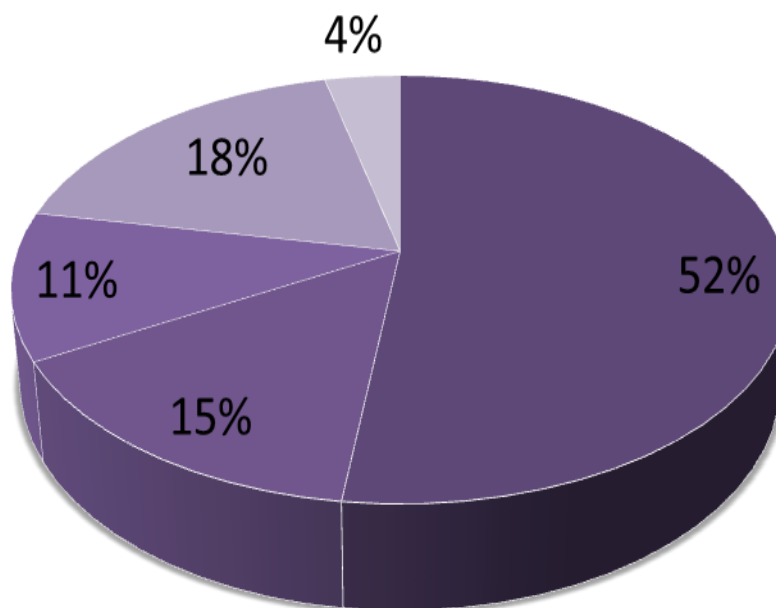
ДОДАТОК В

Рисунок 1. Транспозиція прислівників

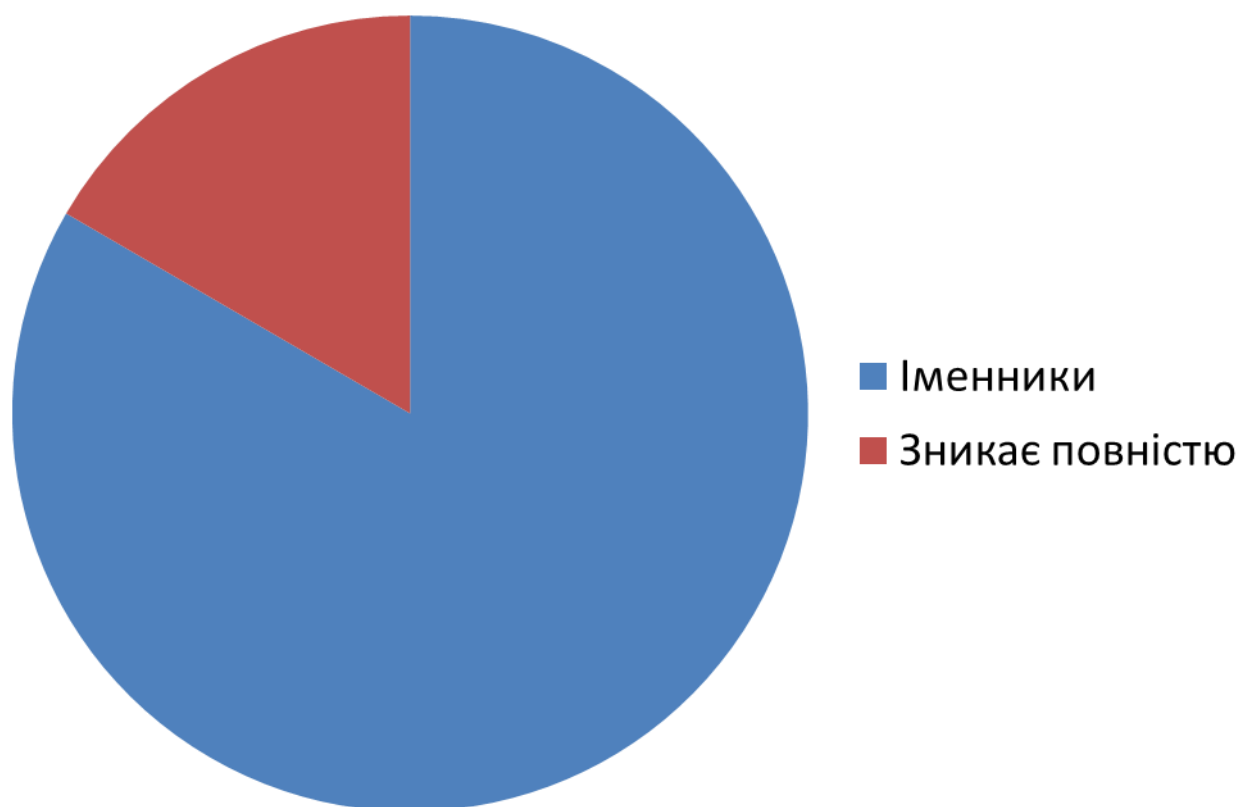
ДОДАТОК Г

- Дієслова
- Іменник+прийменник
- Дієприслівник
- Прикметник
- Іменник+займенник

Рисунок 1. Транспозиція іменників

ДОДАТОК Г

Рисунок 1. Транспозиція займенників

ДОДАТОК Д

Рисунок 6. Транспозиція прикметників